SMRT FAŠIZMU — SLOBODA NARODU!

POŠTARINA PLAĆENA U GOTOVU

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 16 GODINA I | Adresa uredništva i administracije: Francuska 7 — Telefon: 28098 | BEOGRAD, UTORAK 1 JUN 1948 | LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO UTORKOM | PRIMERAK 3 DINARA

KNJIŽEVNOST U ŽIVOJ REČI

Milan BOGDANOVIĆ

Književnost, što će reći knjiga i pisac, stoje danas u potpuno izmenjenim odnosima prema narodu, u upoređenju sa stanjima pre narodnooslobodilačke borbe i pobede. To je sad već tako očigledna činjenica, da je više nije potrebno ni dokazivati. Narod je, uz sva druga velika društvena, životna prava, osvojio i pravo na kulturu, i on je sa živom željom, gladno i žedno, prisvaja. A najneposredniji put do nje je knjiga, literatura. Ali to novo stanje nameće našoj književnosti, našim piscima, i sasvim nove dužnosti, ozbiljne obaveze koje istovremeno znače i veliku čast i veliku odgovornost. Biti narodni književnik doista je izvanredno uzvišen poziv, do koga su u našoj književnoj prošlosti samo najodabraniji uspevali da se podignu.

Među tim novim književničkim dužnostima, koje se uslovljavaju prirodom naše nove stvarnosti, obavezujući pisca da sadržinom svoga dela bude njen najubedljiviji tumač i da svojim stvaralaštvom, svojom umetničkom rečju, postane aktivni faktor u njenoj socijalističkoj izgradnji, javlja se i jedna koja od njega traži i vidniji, dinamičniji, više spolja manifestovani aktivitet: da bude faktor i svojom ličnošću, svojim stavom, svojom živom rečju.

Narod je vrlo široko i vrlo iskreno zavoleo knjigu, ali on je sa ne manje ljubavi zavoleo i književnika. On danas čita knjigu sa izvanredno živim interesom, jer u njoj sreta za sebe prijateljsku reč, koja umetnički uzbudljivo i ubedljivo kazuje njegov život, ali on sa istim interesom želi da vidi, upozna i čuje i prijatelja koji mu takvu reč kazuje. Pisac i njegovo delo moraju danas biti jedna nedeljiva celina, koju narod treba svim sredstvima pojimanja, i svešću i čulima, da upozna i primi, da oseti i da proveri istinitost dela živim svedočanstvom pisca, da doživi saznanje da pisac ne stoji ni izvan ni iznad svoga dela, već da su oni jedno i nerazdvojno biće. Tim i takvim proveravanjem duboke unutrašnje povezanosti između pisca i njegova dela, podudarnosti misli, osećanja motiva, sadržaja koji su pročitani sa onima koji se istosmisleno i sa još više emocije živim rečima kazuju, načiniće se i sama književnost uverljivijom, bližom, prisnijom, pokloniće joj se još veće i čvršće poverenje.

Ako se danas opravdano može govoriti o potrebi jedne smišljene književne politike, kojom treba književnost ispuniti novim, naprednim, realistički istinitim sadržajima, ali je istovremeno i pretvarati u punu narodnu svojinu, onda se praktična književno-politička uloga pisca upravo i sastoji u tom dejstvovanju u narodu njegovim ličnim prisustvom. On time ne samo da pomaže da se književnost doista potpuno od naroda usvoji, udarajući ličnu pečat istine na književno delo, već i sebe samoga bogato oplođuje doživljajima koji su krcati novim motivima i temama.

I književnici su doista i osetili potrebu i nužnost da se tom novome zadatku povinuju. I praksa koju su oni već dosad u tome pravcu imali pokazala je neospornu korisnost ovog njihovog ličnog dejstvovanja živom rečju. Oni su i pojedinačno i grupno sve češće na javnome forumu, i ta njihova istupanja pred široki krug slušalaca u svim slojevima radnog naroda pretvaraju se u organizovanu akciju, koja se sprovodi preko udruženja književnika u svima našim republikama. U okviru svojih republika, svako udruženje praktikuje ovu vrstu književne delatnosti, koja na taj način obavezno ulazi u njegov opšti radni program. Pisci svake republike su dosad obišli mnoga mesta svoje uže domovine i u njima dolazili u živi, neposredni dodir sa svima krugovima radnog naroda, okupljenog u našim masovnim organizacijama i raznovrsnim radnim kolektivima. Dejstvujući ovim putem, po čitavoj republici, frontovskim zajednicama, u radnim jedinicama Narodne omladine, u organizacijama naših žena u našoj Armiji, kroz fabrike i seljačke radne zadruge, naš savremeni pisac najneposrednijim sredstvom afirmiše književnost u milionskom radnom svetu naše zemlje. Ali istovremeno i sam u njemu i sa njime doživljuje nova uzbuđenja, dolazi do širih i neposrednijih saznanja o stvarnosti, obogaćuje se sa pravoga izvora novim osećanjima, novim sadržajnim motivima, novim stvaralačkim mogućnostima.

Doživljaj je, pre svega, neposredno, intenzivno osetiti i saznati kolika je ljubav našeg narodnog čoveka za književnika i koliko poštovanje za njegovo delo. Kao sasvim nova pojava u našem životu, taj doživljaj se doista pretvara u motiv, za koji se oseća neodoljiva potreba i da se izrazi. Doživljaj je uveriti se kako je danas u širokim narodnim krugovima poznato i prisno svako naše književno ime od pozitivnog značaja. Doživljaj je sagledati ozarene, radosne poglede kojima se pisci dočekuju, čvrsto stisnuti ruke koje im se nebrojeno pružaju, čuti uzbuđene i tople reči kojima bivaju u prvome susretu pozdravljani.

Zar nije, doista, upravo izvanredan doživljaj vlastitim očima se uveriti koliku ljubav za knjigu i književnika imaju njihovi najmlađi čitaoci, deca naše nove domovine, Titovi pioniri? Kad ih sagledate u mnogim stotinama sakupljene, da dočekaju i pozdrave naše, svoje književnike, i među njima pre svega one koji za njih pišu, i kad osetite kojom ljubavlju oni oko vas hrle, da vas što bliže vide, da vas dodirnu, da vas takoreći zagrle, i kako ne mogu da se zasite gledajući vas i obgrljujući vas čitavom svojom množinom ne možete ostati neuzbuđeni do u samoj dubini bića i neispunjeni novim saznanjima o veličini i lepoti naše slobodne narodne stvarnosti.

Ili zar nije doživljaj kojim može da se ispuni čitavo jedno delo naći se danas u našoj Rijeci i osetiti u njoj i kroz nju koliko preobražajno, čudesno oživljujuće i izgrađujuće može da dejstvuje sloboda, ostvareno narodno i društveno, životno pravo, u jednom ljudskom žarištu života gde je života nestajalo, u gradu nad kojim je visio tragični znak smrti? Sagledati danas Rijeku, kao nikad ranije u istoriji, našu i slobodnu Rijeku, u rascvatu života i izgradnje života kojima je teško naći premca u našoj zemlji koja je sva u naporu da izgradi novi život, pa tim novim njenim vidom izbrisati iz svojih sećanja onaj lik napaćenoga grada koji je već bio počeo da se naslućuje kao grobnica, i da dobija obrise iskopina, doista je doživljaj koji duboko stvaralački može da pokrene pisca. A u neposrednom, živom, stvaralačkom dodiru sa narodom Rijeke, u kome naša književna reč prodire slobodno i duboko odjekuje, taj doživljaj postaje potsticaj, tvorbena sila.

Ali nisu samo ovakvi stvaralački sugestivni doživljaji oni pozitivni efekti koje ta neposredna književnička delatnost postiže. Književnik pred širokim narodnim krugom dobija neslućene mogućnosti da i sam, lično proverava vrednost svojih sadržaja, motiva u njima, načina kako ih postavlja i kako rešava. Slušajući druge pisce i njihova ostvarenja, upoređujući ih, u utiscima koja izazivaju, sa onima koje je on sam proizveo, književnik dobija nove mere za procenu stvaralačke ispravnosti svoga delovanja. Upravo je izvanredno osetiti koliko kritičkoga smisla ima množina koja voli književnost kad je u živoj reči prima i odmah, na licu mesta, procenjuje. Za našeg savremenog pisca to mogu biti dragoceni putokazi.

U tom pogledu je naročito značajno u kojoj meri čistota i lepota jezika dejstvuje na slušaoce iz svih narodnih slojeva. Naša nova, široko narodna književna publika, koja književnost oseća, prima, prosuđuje novim, narodski konkretnim i pouzdanim merilima ne samo da nije ravnodušna za jezik, nego je upravo jezik jedna od vrednosti književnoga dela po kojima ova najviše određuje i utvrđuje i sud o njemu. Kad se književnost živom rečju predaje, onda je taj element jezika možda i najpresudniji za utisak koji će od nje slušaoci primiti. I zato je potpuno i shvatljivo što među piscima po vrednostima uglavnom izjednačenim, kad se pred narodom živom vlastitom rečju manifestuju najviše uspeha imaju oni koji vladaju i najboljim jezikom. Za naše pisce, za našu književnost, to je vrlo ozbiljan znak, i moglo bi se reći, značajna opomena.

Najzad, morala bi se istaći još jedna pozitivna pojava u nizu onih koje su nam dosadašnja iskustva u ovoj vrsti književničkog aktiviteta pokazala. On je počeo da prelazi okvire pojedinih republika, i postepeno se pretvara i u međurepublikansku književničku delatnost. Književnici Srbije odlazili su u Makedoniju, u Sloveniju, u Hrvatsku. Književnici Hrvatske i Slovenije pojavljivali su se pred publikom Srbije, i tako dalje. I tu se moglo osetiti, bolje i iskustvenije no ma kakvim teoriskim dokazivanjem, koliko naše literature danas već dejstvuju svojim dvostrukim vrednostima: onima koje ih obeležavaju osobenim karakterima, uslovljenim nacijom iz koje se jedna literatura rađa, tim osnovnim vrednostima njenih sadržaja, ali i elementima u tim sadržajima koji ih jasno jugoslovenski označavaju, kao motivi, akcenti, osećanja i raspoloženja koji su danas zajednička obeležja našeg skupnog života, znaci i svedočanstva, pečati naše opšte nove stvarnosti, obeležja životnih stanja Nove Jugoslavije. Ukoliko jedno živom rečju kazano književno delo ima živopisnijih, istinitijih, značajnijih elemenata koji su karakteristični za narodni život iz kojih proizlazi, utoliko više budi interesa i utoliko jače i trajnije povezuje pažnju. Ali ukoliko više, istovremeno, odiše i atmosferom života Nove Jugoslavije, utoliko dublje, intenzivnije deluje.

Iz svega bi, dakle, proizišlo, kao zaključak, da dejstvovanje književnošću u živoj reči treba prihvatiti kao jedan od stalnih oblika književnog aktiviteta i sve sistematskije ga sprovoditi. Njime se interes i ljubav za književnost pretvaraju u oduševljenje. A ovo, makar trenutno oživljeno, narod sve dublje povezuje sa literaturom.

U Sovjetskom Savezu vrše se velike pripreme povodom stogodišnjice smrti Visariona Grigorijeviča Bjelinskog

U celom Sovjetskom Savezu uveliko se vrše pripreme za dan stogodišnjice smrti velikog ruskog kritičara Visariona Grigorijeviča Bjelinskog, koji je umro 9 juna 1848. U svima saveznim republikama izlaze iz štampe njegova dela, monografije i brošure, popularne biografije, i priređuju se popularna predavanja. U Moskvi, Kijevu, Harkovu i Lavovu otvaraju se velike izložbe posvećene životu i stvaralaštvu Bjelinskog.

Akademija nauka SSSR počela je da objavljuje najnovije izdanje sabranih dela Bjelinskog, a istovremeno, naredna knjiga »Literarnog nasleđa« biće posvećena velikom kritičaru. Državno izdavačko preduzeće umetničke literature izdaje sabrana dela Bjelinskog u tri knjige s tiražom od 300.000 primeraka, kao i izabrana dela u jednoj knjizi s tiražom od 100.000 primeraka. Kao zasebno izdanje, s tiražom od 200.000, štampa se »Pismo Gogolju« Bjelinskog. Biće takođe publikovan zbornik »Bjelinski u uspomenama savremenika« i album »Bjelinski u životu« sa šezdeset crteža slikara Lebedeva, propraćenih tekstom biografskog karaktera.

Državno izdavačko preduzeće političke literature objavljuje dve knjige izabranih filozofskih dela Bjelinskog a izdavačko preduzeće »Sovjetski pisac« — zbornik članaka »Sovjetski kritičari o Bjelinskom«. Institut svetske književnosti »Gorki« spremio je zbornik »Bjelinski — istoričar i teoretičar literature« u redakciji Brockog, a izdavačko preduzeće »Moskovski radnik« izdalo je knjigu Poljakova »Bjelinski u Moskvi«, kao i monografiju Baskakova »Sociološki pogledi Bjelinskog«. Državna biblioteka SSSR objavila je popularnu brošuru »V. G. Bjelinski«.

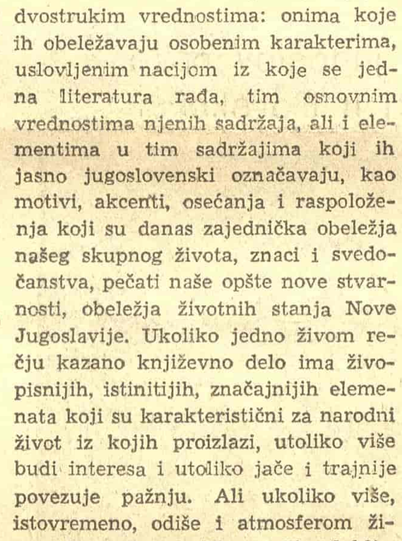

V. G. Bjelinski

U Moskvi i u drugim gradovima Sovjetskog Saveza priređuju se predavanja o Bjelinskom koja organizuje Svesavezno društvo za širenje političkih i naučnih znanja. Ovih dana u Moskvi održana je trodnevna naučna sesija posvećena Bjelinskom, koju su organizovali Institut svetske književnosti pri Akademiji nauka SSSR i Filološki fakultet Moskovskog univerziteta.

AKONTO U KRVI

Mihailo LALIĆ

U »Savremenoj istoriji«, romanu Anatola Fransa, ima epizodna alegorična ličnost Robert Medeni, »uvažen, poštovan i visoko cijenjen od Triblionaca, koji znađahu da je vješt prevarama, mnogim lukavstvima i prepreden čovjek«. Ideolog i diplomat bande »naoružane batinama, budžama, motkama, kijačama, toljagama i mačugama«, on uči svoj čopor ovako: »Kad imam, kao što se često dešava, nepovjerljive i budne protivnike u sjednici Savjeta, kažem im: »Mir, mir, mir gospodo! Pax vobiscum!« i lagano poturim lonac pun baruta i starih klinaca pod njihovu klupu, s dobrim fitiljem čiji kraj ja držim. Zatim, pretvarajući se da mirno spavam, ja zapalim fitilj kad je zgodan čas.« Primitivni predak savremenih potpaljivača rata i muklih neprijatelja čovječanstva, taj majstor prevara i šampion podvala, zaključuje svoja duboka izlaganja taktičkim poukama: — Vičite: »Mir, mir!« i premlaćujte. »Mir, mir« — taj čovjek je mrtav. »Mir, mir« — proburazio sam trojicu.

Dolarski gaulajter u Grčkoj Grisvold ne zadovoljava se samo skromnim jednocifrenim brojkama žrtava kao njegov primitivni, manufakturni, skoro srednjovjekovni, preteča i učitelj. Grisvold manje viče: »Mir, mir« — a više ubija. Ubija savršenijim sredstvima, efikasnijim oružjem, boljom organizacijom zločina, rukama iskusnih ubica iz hitlerovske škole.

Od dana kad je, maja 1947, Truman potpisao prve kredite monarhofašistima, životom i smrću naroda na porobljenoj teritoriji Grčke upravljaju američki imperijalisti preko Grisvolda, koji ističe atinski režim kao uzor demokratije, i Van Flita koji u toj demokratiji prisvaja i sprovodi načelo propalih njemačkih generala: »Zarobi, pa ubi!«

U grčkim zatvorima ima 25.000 uhapšenih; na pustim ostrvima i u koncentracionim logorima još 45.000; samo na ostrvu Makronisi, pod užasnim terorom, živi 18.000 vojnika, mornara, podoficira i oficira koji su odbili da polože zakletvu monarhofašističkoj vladi, nametnutom kralju i američkim imperijalistima. Ali ne samo to: prijeki vojni sudovi neprestano su »radili«, po njihovim presudama je strijeljano 1.600 lica, među kojima 40 žena, 6 gimnazista, 1 petnaestogodišnji dječak. Monarhofašističke bande ubile su u masovnim pokoljima bez presuda 10.000 ljudi. Ali ne samo to: u toku 1945 i 1946 godine, za djela borbe protiv njemačkog okupatora i njegovih pomagača, osuđeno je na smrt nekoliko stotina heroja grčkog oslobodilačkog pokreta, ljudi kojima je u danima rata komanda Srednjeg istoka dala visoke pohvale »za doprinos savezničkoj borbi« — kako je rekao general Vilson. Marionetske monarhofašističke vlade, koje su se nadmetale u brutalnom ugušivanju narodne težnje za slobodom i nezavisnošću, koje su sprovodile najbješnji teror uz potpunu izdaju zemlje — ipak se nijesu usudile da izvrše te smrtne kazne sve do Trumanove zaštite i kredita i uslova da se kredit ne može dobiti bez akontacije u krvi smjelih boraca za slobodu.

Od jula 1947 po nalogu Amerikanaca i njihovog plaćenika Ladasa strijeljano je preko 400 rodoljuba. Od decembra prošle godine, od početka priprema za ostvarenje Maršalovog plana, ubrzava se tempo strijeljanja. Do kraja marta izvršeno je 150 smrtnih presuda, dostignut je i potučen hitlerovski rekord. Na trgu Gudi u Atini, krvavom od njemačkih strijeljanja, ubijeno je za tri mjeseca više nego za bilo koja tri mjeseca prve, njemačke, okupacije.

Krvavi Hristos Ladas, koji se nije proslavio na polju časti nego braneći američkog finansijera-aferaša Samjuela Insela, tražio je nekoliko mjeseci vremena da postepeno i bez buke likvidira sve osuđenike po krivicama iz doba njemačke okupacije, po »krivicama« koje drugi narodi s pravom smatraju podvizima heroja i djelima nacionalne časti i ponosa. Sprovodeći odluke gaulajtera Grisvolda, pripremajući primjenu Maršalovog plana — Ladas je sudskim vlastima izdao naređenje da osude na smrt svakog optuženog bez obzira na krivicu, svakog ko odbije da okleveta Komunističku partiju, EAM i generala Markosa. A kad je Ladas pao ugušen svojom prljavom izdajničkom krvlju — Džordž Maršal je poslao telegram saučešća, a Grisvold je preko izdajnika Sofulisa, Caldarisa, Rendisa — izveo iz zatvora, u kojima su čamili više od tri godine, i strijeljao 154 rodoljuba za jedan dan.

Kao odgovor na gnušanja i proteste čitavog svijeta protiv obnavljanja krvavih hitlerovskih metoda i masovnih pokolja — vlada Sjedinjenih Američkih Država (piše Sofulisov list »Vima«) stavila je do znanja monarhofašističkoj vladi da joj priznaje pravo »da se brani od komunizma svim sredstvima koja nađe kao efikasna.« Strijeljanja su nastavljena. U Lamiji je pogubljeno još 22 lica, u Atini dan kasnije 13 lica, u Solunu 1, u Egini 19 — za 48 sati broj žrtava se popeo na 217, a Američka misija za pomoć Grčkoj uputila je krvavom Rendisu novo ohrabrenje — pismo u kome šef misije izražava svoje zadovoljstvo povodom masovnih strijeljanja i čestita svom agentu »što nije podlegao uticajima sa strane«. Nov talas terora prati ova pisma — na ostrvu Egini strijeljano je još 80 boraca grčkog oslobodilačkog pokreta; u zatvoru u Sparti ubijeno je 81 lice, a među njima dvije žene i dijete od 6 mjeseci; u Lapsi u Rumeliji strijeljano je 12 građana; u Solunu su 20 maja izvršene dvije smrtne presude; vojni sudovi u Lamiji i Ftiotidi izrekli su i izvršili šest smrtnih presuda... U Atini je 12 maja počelo suđenje grupi od 114 mornara, podoficira i vojnika: optuženi su za »pokušaj pobune« na ostrvu Makronisi, a tu »pobunu« inscenirali su monarhofašistički zločinci i iskoristili je da ubiju 250 ljudi.

Masakriranje talaca, zločini koje osuđuje međunarodno pravo i kojih se grozi savjest čovječanstva, ova »osveta pod maskom pravosuđa«, ovaj neprestani pokolj boraca za slobodu i nezavisnost — izazvao je najoštrije osude svjetskog javnog mnjenja i talas gnjevnih protesta iz svih zemalja i od milionskih organizacija. List »Filadelfija tribjun« pisao je da bi povodom pogubljenja 154 grčka rodoljuba »trebalo sve američke zastave spustiti na pola koplja«, a njujorški »Dejli Vorker« da »puna srdžbe savjest naroda Sjedinjenih Američkih Država mora da progovori protiv ovog skrnavljenja imena Amerike. Protestujte protiv terora Maršalovog plana u Grčkoj! Zaustavite divljačka masovna pogubljenja grčkih antifašista koji traže samo nezavisnost i demokratiju!«

»Krv grčkih rodoljuba poprskala je američko Ministarstvo spoljnih poslova i njegove agente« — piše »Imanite«, a »Franktirer« ironično pita: »Da li ćete se, demokratska Ameriko i Britanijo, pune vrlina, koje podržavate dželatske vlade, usuditi da kažete da je Hitler imao pravo i da su nacistički zločini bili akt pravde?«

Pod pritiskom gnjevnih masovnih protesta, bio je prinuđen i londonski »Tajms« da licemjerno zamjeri što su »strijeljanja izvršena u nezgodno vrijeme«, a britanski ambasador u Grčkoj Norton da umiruje englesku javnost klevetanjem strijeljanih žrtava. To je prinudilo američkog najamnika Sofulisa da se brani ciničnom izjavom da vlada primjenjuje demokratske a ne totalitarne metode, krvavog Rendisa da skida odgovornost sa sebe i prebacuje na druge, gaulajtera Grisvolda da se brani objašnjavajući da se »smrtne presude vrše ne zato što su optuženi ljevičari, nego zato što su ubice. Njima je po zakonu suđeno i osuđeni su prema sistemu pravosuđa...«

Međutim, evo nekoliko primjera koji pokazuju na osnovu čega su pale presude i glave heroja grčkog pokreta otpora.

Olgi Hamezidu suđeno je zbog smrti lica koje je poginulo u borbi Elasa s jedne a Nijemaca i bataljona bezbjednosti (kvislinške bande »tagma ta sfalija«) s druge strane. Udova Joana Antiki, kojoj je muž poginuo u borbi protiv Nijemaca, optužena je za 532 ubistva! Osamnaestogodišnja Lapi Domopulo, kojoj je pripadnik »bataljona bezbjednosti« ubio oca, osuđena ja za ubistvo jednog poručnika koji je ustvari poginuo u borbi od 4 novembra 1944 u Kilkisu. Aspazija Stefano osuđena je za ubistvo lica koje je ustvari umrlo od tuberkuloze. Pukovnik Kikicilas, komandant Elasovih jedinica kod Kalamate, optužen je i osuđen za ubistva u oblasti koju godinama nije posjetio...

Strijeljani rodoljub Ilijas Veinoglu optužen je, osuđen i pogubljen za ubistvo Dimitra Kopulosa, koji je i danas živ; Eftimios Kaskalakos pogubljen je kao ubica Nikolasa Eftimiu, za kog je zvanično utvrđeno da nije ni postojao; Eftimios Hadzopulos — ubijen je zato što je za vrijeme okupacije ubio njemačkog agenta, potpukovnika službe bezbjednosti Ksipolitasa, i njemačkog špijuna Kalamarasa...

Među 154 heroja grčkog otpora pogubljena 4 maja, ubijen je neustrašivi diverzant Monedas zato što je u ratu digao u vazduh čitav njemački brod, a zatim izvršio niz sabotaža na njemačkoj željezničkoj pruzi u Grčkoj; pogubljen je i drugi heroj diverzantske akcije Burdis, koji je u grčko-talijanskom ratu odlikovan za hrabrost — pogubljen je zato što je spasao pirejsko pristanište od njemačkog miniranja...

Kad bi se ispisali zapisnici sa suđenja utvrdilo bi se da su svi osuđeni »prema sistemu pravosuđa« kako kaže Grisvold (»Mir, mir« — rekao bi Robert Medeni) zato što su se borili protiv njemačkih osvajača i domaćih izdajnika za slobodu i nezavisnost Grčke. »Oni su strijeljani američkim mecima — kaže njujorški »Dejli Vorker« — uz aktivno ohrabrenje Američke misije koja je danas stvarni diktator u Grčkoj. Oni su poubijani da bi poslužili kao primjer za zastrašivanje, čiji je cilj da grčki narod, koji je u ratu odbacio diktaturu hakenkrojca, prisili da prihvati diktaturu dolara.«

Naravno da dolarski gaulajter Grisvold — koji danas više »Mir, mir, atinska vlada je uzor demokratije« — neće pristati na ispitivanje zapisnika sa suđenja. On vadi iz arhive zarđala oruđa tipa njemačkog saradnika arhiepiskopa Damaskinosa i stavlja u pokret mašine svojih dolarskih komisija — ali, uprkos svemu, dokazi njegovih zločina ne mogu se pobiti. Jedan od tih dokaza je izvještaj atinskog lista »Mesage d'Aten« pod naslovom »Maršalov plan stupa na snagu u Grčkoj — izglasana je rezolucija o grčkoj imovini u inostranstvu.«

Osmog maja, dok se još nije osušilo busenje na humkama strijeljanih ni ubrisale oči ucvijeljene rodbine palih grčkih junaka, kad se strijeljalo u Egini i na ostrvima smrti, kad su dimila sela u Lakoniji — »Mesage d'Aten« objavljuje da je Američka misija za pomoć Grčkoj telegrafski izvijestila nadležne krugove »da je Grčka ispunila sve uslove za primjenu Maršalovog plana. Prema tome Misija preporučuje ubrzanje ritma primjene Maršalovog plana.«

Šekspirov Šajlok morao je pred sudom da dokazuje i nije mogao dokazati svoje neljudsko pravo na funtu dužnikovog mesa. Šajlok iz Volstrita ne želi da dolazi pred sud budućnosti, pred sud bez Venerstruma, pred sud koji bi ga mogao lišiti mnogih funta ljudskog mesa i krvi od kojih on živi i bez kojih bi umro. Šajlok iz Volstrita osigurao se od takvog suđenja: uzeo je akontaciju u krvi, a zalog i pokriće u Zakonu za prijavljivanje grčke imovine u inostranstvu.

Nad tom šajlokovskom rabotom, nad krvavom pripremom dolarske diktature u zemlji koja je bila kolijevka evropske misli i kulture, zgraža se danas javno mnjenje čitavog svijeta. Postojanje, borba i uspjesi grčke Demokratske armije, s jedne strane, i osude i protesti što iz svih zemalja svijeta stižu protiv terora američkih gaulajtera i monarhofašističkih zločinaca — pokazuju da Šajlok ni ovog puta ne može biti u pravu.

Protest Saveza bugarskih književnika povodom monarhofašističkih ubistava u Grčkoj

Savez bugarskih pisaca objavio je u štampi svoj protest povodom monarhofašističkih ubistava u Grčkoj. U protestu se, između ostalog, kaže:

»Uprkos mnogobrojnih depeša i protesta pojedinih država, uglednih državnika i javnih radnika, ljudi od nauke, umetnika, književnika i pesnika, raznih masovnih organizacija celog sveta, ni do danas Organizacija ujedinjenih nacija nije našla za potrebno da preduzme mere i spreči krvavi rat u Grčkoj, gde je šaka nekažnjenih političkih zločinaca prodala za trideset srebrnika slobodu Grčke i grčkog naroda američkim imperijalistima i ratnim huškačima.«

Dalje se u protestu kaže:

»Bugarski književnici, potreseni i ogorčeni zbog ubistava koja se vrše u Grčkoj, apeluju na književnike celog sveta, na čestite rukovodioce OUN, na celo miroljubivo i demokratsko čovečanstvo, da produže borbu za spas svetlih i legendarnih grčkih patriota, koji su svojom borbom protiv fašističke Italije i hitlerovske Nemačke zadivili ceo svet. Već tri godine posle svršetka rata grčki narod ulaže nadčovečanske napore i, uz nečuveno samoodricanje, bori se protiv američkog nasilnika i okupatora, protiv izdajnika svoje domovine, i neće da prizna jaram »američkih kraljeva«. U toj neravnoj borbi grčki narod pokazao se dostojnim naslednikom svega velikog što mu je ostavila u zavet drevna Jelada, i danas svojom krvlju pred očima zadivljenog čovečanstva, piše »novu Ilijadu — bez bogova i boginja« — Ilijadu borbe i slobode...«

Protest se završava pokličima:

»Spasimo grčke rodoljube iz ruku dželata!

Napolje iz Grčke američki nasilnici!

Neka živi oslobodilačka borba grčkog naroda i grčka Demokratska armija, na čelu s generalom Markosom!«

KRAH POSLEDNJE MONARHOFAŠISTIČKE OFANZIVE

Šesnaestog maja sramno se završila najnovija ofanziva monarhofašista — teško je reći koja po broju — protiv Demokratske armije Grčke. I ovu ofanzivu pažljivo je bio pripremio Generalštab u Atini, s biznesmenom-generalom van Flitom na čelu. Izrađeni su bili detaljni planovi operacija, obezbeđena kontrola njihovog izvršenja a na osnovu zakona o Trumanovoj doktrini dovučeni su bili iz Amerike novi tovari oružja. Još davno pre početka ofanzive, kao i za sve vreme dok je ona trajala, atinski listovi, kao na primer »Vima« od 17 aprila, pisali su: »U Pirej je stigla američka trgovačka lađa natovarena teškom brdskom artilerijom«. Američki general van Flit lično, u pratnji kralja Đorđa i engleskog generala Daunsa, obišao je bio divizije i pukove monarhofašista i njihove američke instruktore. Međutim, usprkos svemu, opet se sve završilo žalosnim porazom: Glavne snage Demokratske armije Štaba Rumelije probile su se na početku operacija iz obruča koji su zamislili Trumanovi generali u Atini. Kada su uvideli da im je manevar propao, monarhofašisti navalili su sa 35 hiljada vojnika, s tenkovima i avionima na manje od 1000 partizana koji su ostali u Rumeliji i, u nemoćnom besu, izgubivši iz stroja preko 2.000 ljudi, završili svoj pohod pokoljem neboraca po planinskim selima.

U Vašingtonu i Atini oglašena je ova sramota, razume se, za pobedu.

Međutim, iako su odneli »pobedu«, monarhofašisti u Atini i njihovi gospodari u Vašingtonu sada reže jedni na druge, dok rasmatraju zbir svojih dosadašnjih poraza u zločinačkom pokušaju da pokore jedan narod od šest miliona. Za imperijaliste Grčka je postala bezdan koji nemilosrdno guta funte i dolare. Ne računajući desetine miliona funti sterlinga koje su utrošili Čerčil i Bevin, američki imperijalisti od decembra meseca 1944 utrošili su 885 miliona dolara ne bi li pokorili grčki narod. Navukli su u Grčku ogromne količine oružja, doveli američke instruktore u monarhofašističke jedinice i napunili kraljevski generalštab američkim generalima. Ali rezultat je bio prilično jadan: grčki partizani, mesto engleskim, tukli su sada monarhofašiste američkim oružjem i municijom. Senator Bridžes, tipični američki biznesmen, koji računa i ljudsku krv u dolarima, sa zaprepašćenjem je pre tri meseca konstatovao u Kongresu: »Nas staje 20 hiljada dolara ubistvo jednog partizana«. Otkada je senator Bridžes izgovorio ove reči — »cena« je partizana skočila.

Po naredbi Amerikanaca prisilnom mobilizacijom vojska u Grčkoj povećana je na 200 hiljada. Kako se ta vojska bori — najbolje svedoči kazneni logor Makronisi kraj Atine, u kome se prema zvaničnim podacima, nalazi 15 hiljada oficira i vojnika. Nasuprot tome, stalno jačaju redovi Demokratske armije i širi se obim njenih operacija. Skoro godinu dana pošto su američki generali svečano izjavili da će za šest meseci nestati partizana u Grčkoj, izveštaji Generalštaba u Atini saopštavaju o sve širim i sve novim i novim borbenim područjima, na kojima do pre godinu dana nije bilo većih partizanskih jedinica.

Slične »uspehe« imperijalisti su požnjeli i na privrednom polju. Privredu Grčke »sređivale« su engleske misije od 1944 do 1946, a zatim se toga posla na »sređivanju« prihvatila — prema Trumanovoj doktrini i Maršalovom planu — američka misija s Grisvoldom na čelu. Izjave Grisvolda atinskoj štampi u aprilu mesecu najbolje pokazuju rezultate toga »sređivanja«. Grisvold je objavio da će cena hlebu biti povišena, da će hiljade državnih činovnika biti otpušteno, porezi povećani, a da će inflacija ostati i dalje u punom jeku.

U unutrašnjoj političkoj situaciji u Grčkoj imperijalistima ostaje sve manje prostora za manevrisanje. Monarhofašistički Parlamenat, koji su Amerikanci poslali na odmor pre tri meseca, dobio je pre nekoliko dana još mesec dana »otsustva«, jer bi čak i on mogao da pogorša delikatnu situaciju. Sofulis je rekonstruisao vladu pre mesec dana, a listovi Caldarisa traže novu rekonstrukciju.

Američki imperijalisti otkako su stigli u Grčku rade na tome da isprave »greške«. Posle nekoliko propalih ofanziva protiv Demokratske armije Grčke, oni su zamenili svog generala Livseja — generalom van Flitom. Ali i van Flitove ofanzive propadaju. Sada zamenjuju ambasadora Makveja — Volstritskim bankarom Grejdijem. Pozvali su i Grisvolda u Vašington, i listovi javljaju da će verovatno i on biti smenjen.

Dok se u Vašingtonu i Atini ispituju »greške« i prave planovi za nove ofanzive, imperijalisti u Grčkoj, sa sve većom žestinom, prihvataju se svog poslednjeg sredstva u borbi protiv slobodoljubivog grčkog naroda, vršeći besomučan, neprikriven masovni teror. Američku naredbu o masovnom istrebljenju ne sprovode »ekstremisti« već vlada i Generalštab. Tako list potpretsednika vlade Caldarisa »Vradini« piše: »Za svakog našeg poginulog treba smaknuti glave stotini komunista«, a Generalštab izdaje saopštenje u sličnom duhu kao, na primer, ono od 15 aprila: »Žandarmi motorizovane čete iz osvete za smrt svog komandanta upali su u zatvor Sparte i ubili 25 komunista«.

Ali teror je nemoćan. On samo jača redove Demokratske armije.

Danas pred licem svetske javnosti koja budno prati događaje u Grčkoj, grčki narod svojom borbom demaskira ciljeve i metode američkog imperijalizma koji teži za vladavinom nad čitavim svetom. Sve širi krugovi u svetu danas uviđaju da je glavni uzrok svih »grešaka« monarhofašista i njihovih naredbodavaca i glavni uzrok propasti svih planova američkih imperijalista da pokore grčki narod, neodoljiva odlučnost grčkog naroda da borbom sebi izvojuje slobodu i bolji život. Borba grčkog naroda i njegove slavne Demokratske armije ukazuje danas još jednom čitavom svetu koliko ogromne rezerve snage ima jedan narod koji je ustao da se bori protiv imperijalista i domaćih izdajnika.

Stevan DEDIJER

SOVJETSKI SAVEZ

Proslava petstogodišnjice rođenja Ališera Navoja u Sovjetskom Savezu

Na proslavi petstogodišnjice rođenja velikog uzbečkog pesnika i humaniste Ališera Navoja u Taškentu uzeli su učešća pretstavnici nauke, književnosti i umetnosti iz svih sovjetskih republika. Savez sovjetskih pisaca uputio je veliku delegaciju, a Komitet za umetnost ansambl Velikog teatra iz Moskve koji je priredio niz koncerata. Moskva je poslala Taškentu portre Ališera Navoja, veličine 22 kvadratna metra, delo sovjetskih slikara E. Mandelberga i B. Simonova.

Lenjingradski vajar L. Ditrih izrađuje figuru velikog pesnika visoku četiri metra. Spomenik će biti izliven u bronzi i postavljen u Taškentu.

Kompozitori Taškenta J. Radžabi, M. Muhamedžanova, T. Sadikov, S. Babajev i drugi komponovali su oko 30 pesama i romansa na tekstove Navojevih stihova. A. Kozlovski završio je kantatu »Slava mudrima« na reči velikog pesnika. Lirsku rapsodiju napisao je kompozitor V. Uspenski.

M. Ašrafi i dramaturg Jašen rade na operi »Bahram i Dilaram« po Navojevoj poemi »Sedam planeta«, a mladi kompozitor M. Burhanov piše operu »Navoj« po libretu pesnika Ujguna.

U pozorištima, domovima kulture, kolhozima i ustanovama održavane su večeri posvećene Ališeru Navoju i izvođenja njegova dela.

Taškentski studio izradio je film »Ališer Navoj«, a kijevski studio umetničkih filmova sinhronizovao je film na ukrajinskom jeziku.

Sva sovjetska štampa posvetila je veliku pažnju jubileju genijalnog uzbečkog pesnika i mislioca.

Na ruskom jeziku izišla je u izdanju Akademije nauka popularna serija knjiga prof. Bertelsa o Navoju. Goslitizdat je štampao dve knjige: zbornik lirskih stihova i pet poema A. Navoja u ruskom prevodu. U izdanju »Sovjetskog pisca« izići će zbirka odabranih lirskih pesama i poema u ruskom prevodu, a u izdanju »Detgize« izišle su dve njegove poeme: »Farhad i Širin« i »Lejli i Medžnun«.

Ališer Navoj

★ **U najboljem Gruzinskom dramskom pozorištu »Rustaveli«** prikazana je nedavno premijera komada »Orlovsko gnezdo« od gruzinskog dramaturga filmskog režisera Sikor Dolidze. Komad je posvećen slavnoj borbi herojskih naroda Jugoslavije za slobodu i nezavisnost.

Prema pisanju sovjetske štampe, komad »Orlovsko gnezdo« doživelo je veliki uspeh. Narodni glumac SSSR Akakije Horava (Tito), narodna glumica Gruzinske SSR Tamara Čavčavadze (Bojana) glumac Dolidze (Marko Rašković), Čehidze (Rade Rašković) glumica Tamara Barkadze (Gordana, kći Draže Mihailovića) i ceo ansambl dali su odličnu glumu. Slikar Havadze, koji je izradio dekor specijalno je proučio likovnu umetnost Jugoslavije. Muziku, prema melodijama jugoslovenskih pesama komponovao je kompozitor Jon Tuskija. Gruzinska javnost srdačno i toplo dočekala je ovaj pozorišni komad o bratskoj Jugoslaviji prema kojoj sovjetski ljudi gaje najiskreniju i najtopliju ljubav.

★ **Pozorište Vahtangova u Moskvi** prikazuje nov komad Aleksandra Kornjejučka »Makar Dubrava«, koji prikazuje poslератni život u Donbasu, masovni pokret za izvođenje Petogodišnjeg plana pre roka, komunistički stav sovjetskih radnika prema radu i borbi protiv individualističkih tendencija koje još žive u dušama nekih zaostalih radnika. Radnja komada ubedljivo prikazuju da su interesi države i najdubji interesi sovjetskog čoveka istovetni. Glavni junak komada, Makar Dubrava, jeste duboko realistička, istinita figura. On je stari rudar, pravi boljševik k kada primećuje greške što ometaju izvršenje plana u jednom od okana stupa u borbu protiv njih, iako već odavno ne radi u ovom rudniku i, prema tome nije odgovoran za rad u njemu. Kroz ovaj, naizgled jednostavan slučaj ogleda se socijalistički karakter sovjetske stvarnosti, visoka svest radnika u socijalističkoj zemlji. Strasni, plameni polet s kojim Makar Dubrava i većina ličnosti komada stupaju u borbu za izvršenje plana, za interese države — to je ono novo što je moglo da se stvori samo u zemlji socijalizma. Boreći se za plan, Makar Dubrava dolazi u sukob sa svojim zetom Pavlom Krugljakom, koji je zaostao, odvojio se od radnika i zbog toga pravi niz grešaka. Prema pisanju sovjetske štampe Korneičuk nije uspeo da se oslobodi od izvesnog šematizma, ali i pored toga i još nekih ne tako značajnih nedostataka, njegov najnoviji komad, napisan živo, gleda se s velikim interesovanjem.

NEMAČKA

Kulturni kongres Jedinstvene socijalističke partije Nemačke

Povodom 130-godišnjice rođenja Karla Marksa, početkom maja ove godine održan je u Berlinu Kulturni kongres Jedinstvene socijalističke partije Nemačke. Kongresu je prisustvovalo oko 2.000 delegata iz redova naučnih i kulturnih radnika Nemačke i veliki broj gostiju iz inostranstva. Učešće delegata iz zapadnih zona Nemačke bilo je srazmerno malo zbog smetnji angloameričkih vlasti. Neki od delegata iz tih oblasti nisu uopšte mogli na Kongresu da istupaju pod pravim imenom.

Osim svečanog govora Otta Meyera o životnom delu Karla Marksa, referate su održali Otto Grotewohl (»Duhovno stanje u Nemačkoj i marksizam«), Prof. dr Heinrich Deiters (»Kulturno jedinstvo Nemačke i intelektualci«) i Anton Ackermann (»Marksistička kulturna politika«).

U ime stranih gostiju Kongres je pozdravio Martin Andersen Nexö. Pozdravne telegrame Kongresu uputili su Demokratski savez finskog naroda i KP Finske, a u ime Rumunske radničke partije, generalni sekretar Georgiu Dej. Pozdravni telegram uputila je Kongresu i KP Jugoslavije.

Kulturni kongres Jedinstvene socijalističke partije Nemačke stavio je pred nemačke kulturne i javne radnike kao osnovni zadatak aktivizaciju nemačkih intelektualaca, borbu protiv izolacije nemačkih intelektualaca, zatim povezivanje naprednih nemačkih snaga po političkoj i kulturnoj liniji sa naprednim snagama drugih zemalja, postavljanje jasne linije kulturno-prosvetne politike u sovjetskoj okupacionoj zoni, pozivanje naroda u borbu za mir, za istinsku narodnu demokratiju, i demaskiranje anglo-američke reakcionarne politike na konkretnim primerima kulturnog i političkog porobljavanja zapadne Nemačke.

Kongres je otvorio Vilhelm Pieck pretsednik Jedinstvene socijalističke partije Nemačke. U svom govoru on je naglasio da je Jedinstvena socijalistička partija Nemačke, sazivajući ovaj Kongres, smatrala najvažnijim ozbiljno proučavanje i osvetljavanje svog dosadašnjeg rada na području kulture; objavljivanje kulturnog programa partije i uzimanje novog pravca u radu. Svemu tome, izjavio je Pieck, date su već osnove u manifestu upućenom nemačkom narodu sa Kongresa ujedinjenja Jedinstvene socijalističke partije Nemačke 2 aprila 1946 godine.

Dalje je Pieck podvukao značaj uspostavljanja čvrste veze sa svim naprednim intelektualcima Nemačke i njihovog uključenja u borbu za duhovno oslobođenje, za demokratsku i miroljubivu Nemačku. Iznoseći oblike ove borbe, Pieck je ukazao na to da je glavni nacionalni zadatak sprečavanje rasparčavanja Nemačke od strane zapadnih okupacionih vlasti i obezbeđenje državnog, privrednog, kulturnog i nacionalnog jedinstva Nemačke.

Za nemački narod, rekao je Pieck, postoji opasnost da ga potisnu na stepen kolonijalnog naroda i da ga uvuku u novi rat protiv Sovjetskog Saveza što bi Nemačku dovelo do potpunog uništenja.

Svoj govor Pieck je zaključio sledećim rečima: »Jedinstvena socijalistička partija Nemačke nema posebnih interesa koji bi bili suprotni interesima našeg radnog naroda. Ona želi da se učini kraj bedi nemačkog naroda i hoće da doprinese da nemački narod stekne prijateljstvo i poštovanje drugih naroda. Zato se uporno obraćamo svim nemačkim intelektualnim radnicima apelujući na njih da sarađuju na kulturnom preporodu nemačkog naroda i ujedinjenju naše domovine«.

U svome referatu »Duhovno stanje u Nemačkoj i marksizam«, Otto Grotewohl izneo je uzroke i dao analizu duhovnog pada nemačkog naroda u godinama nacional-socijalizma. Grotewohl je ukazao na ekonomske snage koje su omogućile nacizmu dolazak na vlast, pa je rekao: »Proučavajući ovo pitanje, dolazimo do zaključka da je istorija postanka nacional-socijalizma istovremeno i istorija propadanja građanske ideologije, pošto se principi nacističke državne ideologije nisu rodili samo u glavi stvaralaca »Hiljadugodišnjeg Rajha« nego su osnova filozofije i nazora o svetu većine nemačkih građana već od kraja XIX veka. Lažna nauka o višoj rasi, mit o tobožnjoj misiji nemačkog naroda, nedostojni kult firerstva i imperijalistička ideologija o životnom prostoru, imali su svoje propovednike još pre nego što su izvršioci ove ideologije počeli da ubijaju i da pljačkaju po Evropi.«

Posle podrobnog raščlanjavanja Nietzsche-ove filozofije, Otto Grotewohl ukazao je na uslove koji su omogućili njeno primenjivanje. On je dalje analizirao izvor i političke ciljeve takozvane rasne teorije, opširno iznoseći strahovite posledice ove teorije. »Ogorčen, nemački narod — rekao je referent — mora da se otrgne od lažne nauke fašizma koji je upriljao ime nemačkog naroda«.

U svom daljem izlaganju Grotewohl analizirao je nemačku kulturnu prošlost i ukazao na ono kulturno nasleđe koje danas treba da bude polazna tačka svim demokratima i naprednim kulturnim radnicima u Nemačkoj. Grotewohl je zatim istakao činjenicu da je posle poraza demokratskog pokreta nemačke građanske klase 1848 godine zvanična nemačka istorija književnosti počela da falsifikuje nemačku kulturnu prošlost. Zvanična kulturna politika Bizmarkovog i Vilhelmovog vremena htela je da pređe preko svih revolucionarnih tendencija u nemačkoj literaturi i tako da iskrivi njen pravi lik. Dela Lessinga, Schillera i Goethea, posmatrana su samo sa gledišta estetskog i formalnog, a ne i sa političkog i društvenog.

Dalje je Grotewohl ukazao na to da bez Marksove teorije nije moguće otkriti pravu bit nemačke klasične književnosti. Posle podrobnog razmatranja Marksovog dela, on je prešao na današnju situaciju u Nemačkoj i osudio protivnike demokratske obnove Nemačke, koji pod parolom »čiste demokratije« propagiraju pseudodemokratske teorije importirane iz SAD.

U vezi s tim, Grotewohl se osvrnuo na pojavu egzistencijalizma i rekao: »Nije slučajno da je takozvana egzistencijalistička filozofija postala u Nemačkoj moderna posle 1945 godine u izvesnim krugovima nemačkog građanstva i naročito kod studentske omladine. Ona je najoštriji izraz krize građanske misli, odjek sloma tradicionalne građanske pretstave o svetu, dakle jedna filozofija krize. Strah od života je najkarakterističniji elemenat ove filozofije krize. Ona u krajnjoj liniji, odbija svaku društvenu obavezu, ona je potpuno bazirana na individualističkoj volji pojedinca i vodi, namerno ili nenamerno, onoj slobodi takozvanog nadčoveka, koju je Friedrich Nietzsche, kao prethodnik fašističke filozofije, propovedao.«

Završujući svoj referat Grotewohl je pozvao nemačke intelektualce da stupe u čvrst savez sa nemačkim radnicima radi borbe za jedinstvenu demokratsku Nemačku Republiku.

U Domu sovjetske kulture u Berlinu održana je ovih dana kulturno-politička priredba »Gledano očima sovjetskih pisaca«. Na ovoj priredbi prikazane su četiri zemlje — Španija, Francuska, Sjedinjene Američke Države i Jugoslavija. — Čitanjem odlomaka iz dela sovjetskih pisaca, praćenih odgovarajućom muzikom sa ploča, projekcijama slika, i isečaka iz filmova kao i prikazivanjem pojedinih dramatizovanih scena iz dela sovjetskih pisaca — dat je lik sovjetske zemlje. Jugoslovenski deo programa prikazan je kao protivteža zapadnog kapitalističkog sveta, pesmama i odlomcima iz dela sovjetskog pisca Tihonova. Priredba je doživela veliki uspeh i biće uskoro ponovljena.

★ **U nemačkoj se priprema izdanje nekoliko** književnih dela jugoslovenskih autora. U štampi se nalaze publikacije »Ilustrovani album«, »Tunel Majevica«, i knjiga »Jugoslavija gleda u budućnost«. Uskoro će izići i prevodi dva romana Prežihova Voranca, kao i knjige Oskara Daviča »Među Markosovim partizanima«.

POLJSKA

Veliki uspeh izložbe jugoslovenske likovne umetnosti u Poljskoj

Krakov: Izgled jedne dvorane

Puna dva meseca izloženi su bili u Poljskoj, prvo u Varšavi, a zatim u Krakovu, umetnički radovi jugoslovenskih slikara i vajara devetnaestog i dvadesetog veka.

Jugoslovenskoj reprezentativnoj izložbi, koja je bila dragocen doprinos kulturnom zbližењu bratskih naroda posvećena je velika pažnja kako od strane poljskih prosvetnih i umetničkih krugova, tako i od širokih masa naroda.

Poseta izložbe bila je vrlo dobra — 40.000 ljudi. Smatra se da je to najposećenija inostrana izložba u Varšavi od oslobođenja do danas.

Kako se tokom izložbe u Varšavi pokazao veliki interes i želja da se naša izložba otvori i u drugim mestima u Poljskoj, Odeljenje za kulturu i umetnost Krakovskog vojvodstva zatražilo je da izložba, posle Varšave, pređe u Krakov. Toj molbi izašlo se u susret, pa je izložba krajem aprila otvorena u Krakovu, gde je izložbu posetilo 14.000 osoba.

Oko šezdeset dnevnih i nedeljnih listova donelo je vesti, informativne članke i reprodukcije sa izložbe. Časopis »Wiedza i Zucie« objavio je prikaz, u kome se, između ostalog, kaže: »Upoređujući retrospektivni deo od 1918 i noviju umetnost Jugoslavije, dolazi se do zaključka da su umetnici Jugoslavije, i pored političke zavisnosti i jake infiltracije različitih uticaja, umeli da sačuvaju i u prošlosti svoju unutarnju nezavisnost i da umetnosti stave svoj sopstveni žig. Ali osobenost i specifičnost, bogatstvo umetničkih mogućnosti javljaju se još potpunije u slobodnoj Jugoslaviji«.

Naročitu pažnju poljska kritika posvetila je našoj skulpturi, koja je dobila priznanje i pohvalu svih kritičara. Književni list »Odrodzenie« piše o našoj skulpturi: »Savremena i ratna tematika izbija iz Jugoslovena i u ovoj oblasti umetnosti s neverovatnom pasijom, oduševljenjem i upornom borbom sa formom . . . Reprezentativni skulptor Jugoslavije Augustinčić rešava svoja velika dela statički i radije monumentalno, a dozvoljava sebi snažnu dinamiku pokreta u malim skulpturama«.

Govoreći o našoj grafici »Odrodzenie« piše: Rat je našao nečuveno silan odjek u umetnosti svih naroda Jugoslavije. Naročito grafički radovi obuhvataju tematiku svih oblasti života na frontu i sa neposrednošću, pokazuju patnje naroda pod okupacijom . . . Veliku slikarsku vrednost pretstavlja pastel Price pod naslovom »Pogreb pionira«, kao i njegovi crteži i grafike. Ističe se njegovo »Streljanje«, koje uzbuđuje snagom i dubinom izraza, a odlikuje se odlično crtanim figurama, zato su one malih razmera. Svaka od streljanih osoba snažno je okarakterisana i potresna u svome realizmu . . . «

Pored radova naših umetnika prošle su široke mase poljskog naroda. Osećanja brojnih posetilaca naše izložbe u Poljskoj neposredno i toplo izrazila je jedna poljska učenica, koja je izjavila da je postala odlučnija i borbenija otkada je videla Jugoslovensku izložbu.

S. M.

MADŽARSKA

Izložba »Borba i izgradnja Jugoslavije«

U čast rođendana maršala Tita, u Debrecinu je na svečan način otvorena Nedelja madarsko-jugoslovenskog prijateljstva, koju je organizovalo Madarsko-jugoslovensko društvo. U okviru ove nedelje u Narodnom muzeju svečano je otvorena izložba »Borba i izgradnja Jugoslavije«. Sa ovih svečanosti upućen je pozdravni telegram maršalu Titu. Istog dana, u najvećem bioskopu u Debrecinu, prikazan je sa uspehom film »Živjeće ovaj narod«.

★ **U znak sećanja na jugoslovenske partizane** koji su izginuli pri pokušaju da se probiju iz logora u Satoraljaujhely, gde su bili internirani, podignut je u tome mestu spomenik. Bronzana skulptura, delo Kerenyi Jenea, pretstavlja mladog partizana sa orlom. O izradi ove velike skulpture biće prikazan kulturni film.

BUGARSKA

Javne diskusije o umetničkim delima

Veliku popularnost u narodu stiču javne diskusije o umetničkim delima. Diskusije organizuju Savez umetnika, Komitet za kulturu i umetnost, studentska, gimnaziska i radnička omladina, pozorišta. Na javnim diskusijama pretresaju se dela domaće i strane književnosti, članci i referati istaknutih književnika o aktuelnim literarnim problemima, slikarske izložbe, pozorišni komadi, novi filmovi.

Bugarska štampa piše da će aktiviziranje širokih narodnih masa i njihovo učestvovanje u javnim diskusijama igrati veliku i pozitivnu ulogu u kulturnom životu Bugarske.

★ **U Pirinskoj Makedoniji** kulturni život Makedonaca sve više se organizuje. U Gornjoj Džumaji aktivno rade Makedonsko narodno pozorište, hor »Makedonska pesma« i književna grupa »Nikola Jonkov Vapcarov«.

★ **Na konkursu za statuu generalisimusa Staljina** prva nagrada nije dodeljena. Dve druge nagrade dobili su projekti vajara M. Georgijeva i St. Donkova. Statua generasilimusa Staljina postaviće se na Bulevaru Staljin.

★ **Vrhovni savet »Semtemvriče« dodelio** je nagrade za najbolja dela iz dečjeg i dečačkog života. Nagradu za poeziju dobio je Nikola Lankov za poemu »Partizančić Bojko«, za prozu Marko Marčevski za roman »Plave stene«, a Emil Koralov za pozorišni komad »Noćni pohod«.

★ **Jedan crtež Ismeta Mujezinovića** doneo je list »Literaturen front« u svome prvomajskom broju.

★ **Časopis »Mladež«** u svome poslednjem broju štampao je prevode pesama Dušana Kostića, France Kosmača i Karla Destovnika-Kajuha.

ITALIJA

Filmski radnici Italije u odbrani domaće filmske industrije

Italijanski filmski radnici i režiseri održali su u Rimu vanrednu skupštinu, na kojoj su izneli uzroke opadanja nacionalne filmske industrije. Filmski radnici optužuju vladu da postepeno uništava domaći film za račun američkih filmskih kompanija, koje su svojim petparačkim filmovima preplavile italijanske bioskope.

Italijanska vlada donela je zakon kojim zabranjuje da se filmovi domaće proizvodnje prikazuju više od 80 dana u godini. Osim toga, napredni italijanski filmovi, kao »Rim—otvoreni grad« i »Čistači cipela«, potiskuju se namerno sa programa, a mesto njih se stavljaju na program američki filmovi. Vlada je takođe odbila kredit za obnovu domaće filmske industrije, što sve zajedno, iz dana u dan, uvećava broj nezaposlenih filmskih radnika i vodi u propast domaću filmsku proizvodnju.

Sa skupštine italijanskih filmskih radnika upućen je poziv svim filmskim radnicima da ustanu u odbranu nacionalne filmske industrije.

★ **Američke filmske kompanije** počele su putem filma da oživljavaju uspomene na italijanski fašizam. Na italijanskom ostrvu Iskija američki filmski režiseri snimaju film o životu i radu, o »slavi« bivšeg fašističkog diktatora Musolinija. U snimanju filma učestvuje celokupna Musolinijeva porodica koja boravi na ovom ostrvu. Američki režiser Versin u ovom filmu potseća italijanski narod na sve faze Musolinijevog života, obnavljajući imperijalističku teoriju fašističkog poretka.

Lice i naličje

Povodom jednog citata

U prikazu »Borisa Godunova« u »Politici« od 29 maja ove godine B. Dragutinović, ilustrujući lik Varlaama, upotrebio je citat (ne navodeći izvor) koji glasi: »ta prava, razbarušena, široka, besmislena, haotična ruska priroda, narodni pakosnik i pijanica«. Takva ilustracija Varlaama potpuno je nepravilna i netačna, a moramo se na nju osvrnuti još i zbog toga što se na račun ruske prirode ređaju epiteti koji je prikazuju ružno i uvredljivo.

Za Varlaama ne može se reći ni da je besmislen, niti da je narodni pakosnik. On je robustan seljak, lukav i nepoverljiv, koji se, prolazeći kroz manastirski život, odao piću, lenstvovanju i skitnji. Varlaam, međutim ima zdravog smisla, duha, oštroumnosti. On se pojavljuje u narodnoj buni, harangira mase protiv Borisa, optužuje carsko samovlašće.

Buržoaska pretstava osobina ruskog života bila je uvek u toj tendenciji da se ruska priroda prikaže kao neka slepa, anarhička i divlja snaga koja je sva u haotičnosti. Međutim danas, posle svih ogromnih uspeha ruskog naroda, navedeni citat uvredljivo deluje.

V. Gl.

TRI MRLJE NA PLAKATU

Početkom januara Sveučilišni odbor Narodne studentske omladine u Zagrebu raspisao je konkurs za izradu umjetničkog plakata za »Majski festival« — godišnju reviju stručnog, kulturnog i umjetničkog djelovanja studentske omladine Zagreba. Sredinom aprila pojavio se nagrađeni rad u »Studentskom listu«, a zatim i u vidu velikih plakata i filmskih dijapozitiva.

A kako izgleda taj plakat?

S mukom se na njemu mogu razaznati tri raznobojna, disharmonična, neplastična lika, koja ustvari ne pretstavljaju ništa drugo do tri mrlje. A čega te tri mrlje mogu imati zajedničkog sa našom omladinom? Tri mrlje na plakatu pretstavljaju izgleda tri maske, tri sablasne pojave, a kompozicija boja odaje izrazito ekspresionistički manir, koji nakazno deformiše realnu sliku sveta.

J. N.

MEĐU NJIMA

Novo u »proučavanju« Šekspira

Engleski književni istoričari dosad nisu bili toliko dokoni da bi se specijalno bavili proučavanjem nepristojnih izraza u Šekspirovim delima. Međutim, neki Erik Partridž odlučio je da ispuni sada i tu važnu prazninu. On je napisao »naučni rad« na temu: »Nepristojni izrazi u Šekspirovim delima — Literarne i psihološke studije s priloženim rečnikom«.

Trka za novim lovorikama u proučavanju Šekspira obuzela je i američkog književnog istoričara Džordža Tejlora. On je takođe napisao knjigu o Šekspiru sa svrhom da ideje velikog engleskog dramatičara grupiše po temama i na osnovu toga stvori niz studija o liku samog Šekspira. Evo kakvim su temama posvećene pojedine studije: ljubav i pohota, brak i celibat, savršeni muškarac i savršena žena, bogatstvo i priroda, čednost, konji, Engleska, itd.

Časopis »Saterdej revju of literatur« (»Saturday Review of Literature«) oduševljeno komentariše Tejlorov »rad« i usuđuje se da tvrdi, da je to delo »isto tako besmrtno, kao i sama Šekspirova dela«.

INSTRUKTORI GROZOTA

Američki radio emituje nedeljno najmanje osamnaest programa, posvećenih »užasima od kojih se ledi krv«. Prema rečima časopisa »Lajf« (»Life«), ti programi naročito plaše svoje slušače — nedeljom. Toga dana, samo u Nju-Jorku, obično tri radio-stanice pet časova bez prestanka emituju devet »tajanstvenih događaja«. U jednom — poludeli lekar ubija pacijentkinju, sakriva njen trup u orman i odmah juri za drugom žrtvom. U drugom — pas bez prestanka zavija nad ženom, koju je njen brat poslao na drugi svet. U trećem — čarobna violina ubija Ciganina, koji na njoj svira.

Prema proceni »Lajfa«, kao rezultat svega toga događa se da nedeljom uveče najmanje 12 ljudi bude otrovano, preklano, uništeno, bačeno kroz prozor, ne računajući i po jedno obavezno samoubistvo.

POVODOM IZLOŽBE JUGOSLOVENSKIH KARIKATURISTA

O KARIKATURI

Karikatura kao kritika društvenih i društveno-političkih pojava, kad služi interesima narodnih masa, postaje ne samo korisno vaspitno sredstvo, već i oštro oruđe u borbi protiv unutrašnjih i spoljnih neprijatelja radnog naroda. U uslovima naše narodne demokratije, karikatura je našla plodno tle za svoj brzi i svestrani razvitak. Prva izložba jugoslovenske karikature pokazala je da mi imamo znatan broj talentovanih umetnika koji se posvećuju ovoj naročitoj vrsti umetnosti i da su njihovi radovi, i po kvalitetu i po izboru teme, na visini zadataka koji se postavljaju naprednoj političkoj karikaturi. Povodom te izložbe, mislim da će biti korisno učiniti neke primedbe opšteg karaktera, pre svega u vezi sa pravilnim korišćenjem tematike koju danas obrađuje napredna politička karikatura.

Tematika karikature obuhvata sva savremena društveno-politička zbivanja, a ta su zbivanja u tesnoj uzročnoj vezi među sobom. Karikaturista, ako je sposoban da sagleda tu uzročnu vezu, neće uzimati izolovano pojedine pojave i događaje i samo na njih uperiti oštricu svoje kritike, već će u svakoj pojavi — koja mu se učinila karakteristična i zato vredna pažnje — tražiti da otkrije unutrašnju tendenciju koja je vezuje za opšti istoriski razvitak i da tu tendenciju naglasi, ili bar učini da se ona lako nasluti. On će se truditi da kroz pojedinačno izrazi opšte. Ako to postigne, karikatura dobija svoj puni vaspitni značaj: ona uspeva da kroz humor nagoni na razmišljanje. Ako to ne postigne, karikatura ostaje površna, anegdotična i zato po pravilu ideološki neispravna. Kao primere za ovo, navešću nekoliko savremenih, najviše korišćenih tema.

Naša karikatura najčešće se obazire na događaje međunarodnog značaja. Ona uglavnom pravilno obrađuje teme kao što su: imperijalizam, fašizam, rat. Ono što ponekad ne naglašava dovoljno (na primerima gde je to potrebno i sasvim mogućno naglasiti), to je tesna uzročna veza između te tri pojave — i koja od njih čini ustvari jednu jedinstvenu temu. Nije težak izbor u nizu savremenih događaja pogodnih za karikaturu i koji jasno ilustruju činjenice: da je rat neminovna posledica imperijalističkih suprotnosti, — da je za imperijaliste drugi svetski rat bio samo obračun sa opasnim suparnikom u borbi za tuđe teritorije, — da danas, zato što ne mogu lako da savladaju sve veći otpor eksploatisanih i ugnjetenih masa u metropolama i kolonijama, imperijalisti (šaka finansiskih oligarha) prelaze na metode političkog banditizma, čiji je najizrazitiji oblik fašizam, — i najzad, da će fašizma i agresije biti dokle god postoji imperijalizam. U istoj meri kao i dobar novinarski članak, dobra karikatura na svakom konkretnom primeru, posredno ili neposredno, može da osvetli sve ove činjenice, koje čine suštinu savremenih svetskih zbivanja. U vezi s tim pomenuću da je, na primer, nepravilno i dan-danas crtati odvratne fizionomije Hitlera i Musolinija kao jedine simbole fašizma. Ostavimo da to čine oni koji imaju interesa da tvrde kako je s pobedom nad fašističkom Nemačkom i Italijom — nestalo fašizma u svetu. A mi za simbole savremenog fašizma možemo bez muke naći druge fizionomije žive i ne manje odvratne.

Temu o istinskoj i lažnoj demokratiji, karikatura može obilno da koristi — i ona to čini. Međutim, ne treba ostavljati utisak, kao što iz nekih karikatura proizlazi, da se u lažnim demokratijama volja naroda redovno izigrava nekakvim izbornim falsifikatima i »nepoštovanjem zakona« (koji sudeći po tim karikaturama, inače mogu biti i »dobri«). Mora biti jasno postavljeno da se u formalnim demokratijama, zato što je tamo vlast u rukama klase čiji se interesi suprotstavljaju interesima većine, ta vlast **»neizbežno** pretvara u prevaru i ugnjetavanje te većine«, da se iza toliko hvaljenoga mnogopartiskog sistema isto tako **neizbežno** krije diktatura šake finansiskih oligarha i da zbog te neizbežnosti u unutrašnjem sistemu kapitalističkih zemalja vladajuća klasa najčešće nema nikakve potrebe da primenjuje metod grubog falsifikovanja izbornih rezultata. Ona to čini samo u krajnjoj nuždi, kad sistem popusti i kad razne građanske i malograđanske političke stranke na koje se oslanja nisu u stanju da zavaraju volju naroda.

U vezi sa ratnohuškačkom propagandom i provokacijama protiv naše zemlje, naša karikatura zahvatila je domaćeg reakcionara i izdajnika koji potajno priželjkuje stranu intervenciju, — ali nije zapazila jednog drugog, istina retkog, više komičnog nego ozbiljnog, ali isto tako štetnog pojedinca: — malodušnog građanina. A ovoga je potrebno, na isti način i istom merom kao i prvog žigosati i ismejati, jer on, ma kakav inače bio, ne stoji daleko od otvorenog reakcionara i neprijatelja naroda.

Malodušnost pred gangsterskim pretnjama imperijalista znači nemanje vere u sopstvene snage; znači neuviđanje činjenice da su nas oslobodilački pokret u ratu i naša demokratija posle rata spojili i ujedinili s naprednim slobodoljubivim strujama u svetu, koje svakoga dana jačaju; znači neverovanje u snagu mira i demokratije, sa Sovjetskim Savezom na čelu. Karikatura treba da šiba po ovom malodušnom građaninu i da time snaži naš novi jugoslovenski patriotizam, da učvršćuje bratstvo i jedinstvo naših naroda, (koji počivaju na pravilnom rešenju nacionalnog pitanja, — a to nije naše lokalno pitanje, već karika u lancu suprotnosti koja obuhvata ceo svet) i da suzbija sve pojave uskog nacionalnog šovinizma i partikularizma.

Iz sredine domaće reakcije naša karikatura s uspehom je obradila nekoliko karakterističnih tipova. Ali i ovde je nužno još više naglašavati uslovljenost svih pojava i povezanost celokupne reakcije. Gradski i seoski špekulant (koji nije samo neizlečivi gramžljivac), potajni »opozicionar« (koji nije samo naivni fantasta), varoški »frajer« (koji nije samo glup i smešan) — različite su pojave jednog istog društvenog procesa: borbe naprednih snaga naroda protiv ostataka eksploatatorske klase, borbe koja se završava potpunom pobedom naroda. Potrebno je ne gubiti iz vida: prvo, specifičnost tog procesa, koji ima svoj koren u nacionalnom izdajstvu, u vreme rata i posle rata, celokupne domaće reakcije (a primer jugoslovenske reakcije samo je klasičan primer za opšte pravilo) i — drugo, zaoštrenost borbe usled sve otvorenije povezanosti domaće i strane reakcije. Ma u kom vidu se pojavio (špijun, saboter ili prosti špekulant) reakcionar nije izolovano lice. Objektivno, on uvek pripada izdajničkom frontu neprijatelja naroda i zaslužuje jednaki i nepoštedni postupak.

Veliki izbor tipova iz ovog neprijateljskog tabora stoji na raspoloženju karikaturisti. Oni nisu svi iskorišćeni. Danas se oni mogu još naći, na primer, u seoskim narodnim odborima u kojima još nije završena bitka protiv uticaja reakcionarnih snaga. Karikaturisti su ih nalazili, i još ih nalaze, i među popovima (ali je pogrešno zauzimati, po ugledu na liberalno-masonski antiklerikalizam, jednak, unapred određen stav prema svakom svešteniku — pojedincu, jer takav stav ne odgovara odnosu naroda prema crkvi). A i van fronta reakcije naći će se više tema za obradu, jer pored česta obrađivanja birokrate u aparatu narodne vlasti i u preduzećima, — ima i drugih vrsta štetočina. Naša karikatura nije ničim sputana i ona kao sredstvo kritike i samokritike može ogromno da doprinese opštem napretku, Petogodišnjem planu i izgradnji socijalizma. To povlači za sobom i veliku odgovornost karikaturista i nameće im ozbiljne obaveze. Za ispravno tumačenje savremenih društveno-političkih pojava njima je možda više nego svakom drugom umetniku — potrebno, kraj nadarenosti, i široko teoretsko obrazovanje, što znači solidno poznavanje zakona koji određuju društveno-ekonomski razvitak.

Vladislav RIBNIKAR

MOĆ SMEHA

Osobenošću svog munjevitog osvetljavanja prilika, događaja i razvoja, satira i karikatura imaju u književnosti i slikarstvu naročiti značaj za buđenje i idejno-kulturno uzdizanje narodnih masa.

Veštim i ubedljivim dokazivanjem, satira i karikatura mogu često da postignu šire i brže dejstvo nego jedna dubokoumna naučna rasprava. To leži u slikovitosti i upečatljivosti njihovog načina izražavanja. Smeh je oružje progresa ako odjekne na pravom mestu i u pravo vreme.

Dela onih velikih karikaturista iz prošlih epoha, koja su nam u ogledalu svetske satire osvetlila istoriju, pokazuju da vic i smeh imaju svoj koren u zbilji i u osećanju odgovornosti.

Za Vilijema Hogarta, najznačajnijeg engleskog buržoaskog karikaturistu i društvenog kritičara rečeno je da je »grobar komike«, jer je u njegovom smehu bilo toliko prizvuka tragične kritike.

Satirična olovka najznačajnijeg francuskog karikaturiste, velikog realističkog crtača i slikara Onore Domijea svako jutro je izazivala narod Pariza na razmišljanje koliko i na grohotan smeh.

Istina, objekti njihovog kritičkog prikazivanja obilovali su grimasama, što je umetniku omogućavalo da reflektorski osvetli vicem svu šupljinu, iskvarenost i nemoral engleske reakcije, ili nenarodne polutanske juliske kraljevine u Francuskoj.

Ali da li je ikad više nego danas bilo u istoriji jezivijih i narodu neprijateljskijih licemera koji pod plaštom mira i milosrđa, pobožnosti i demokratije skrivaju gramžljivost, vlastoljubivost, rasnu osionost, krvožednost i huškaštvo na rat?

Više no ma kad ranije, ove neprijateljske zavere koje se kuju u našoj sadašnjosti protiv naroda jesu ono što olovka karikaturiste poput hirurškog noža mora da sekcira i otkriva. Smeh će tako postati jedna pozitivna, bodreća snaga koja pokreće mase. Zahvaljujući vicu i satiri biće razgolićeni savremeni lažni idoli.

Ne apsurdnost, irealnost ili slučaj, već ono što je najbliže životu, što je neposredno i stvarno, to je objekt velike satire.

Tome nas uče i veliki majstori satire u svetskoj književnosti: Rable, Svift, Volter, Gogolj, Saltikov-Ščedrin.

Među današnjim karikaturistima meni se čini da ovu tradiciju produžuju pre svega Boris Jefimov i »trojka« koja crta pod imenom Kukriniksi.

Nema sumnje da izložba jugoslovenskih karikatura, koja je ovih dana otvorena u Beogradu, svedoči o darovitosti naših umetnika. Izložba pokazuje da oni, u suštini, imaju pravilnu orijentaciju i da na zbivanja reagiraju brzo i sa smislom za politička nijansiranja. Nije moguće u ovo malo redova dati analizu svakog pojedinačnog umetnika. Ima ih među njima koji vladaju samostalnim, duhovitim i izražajnim stilom u crtanju. Ima ih koji su dali karikature koje će nesumnjivo nadživeti brzu smrtnost dnevne štampe, i dugo, i uvek iznova, služiti kao ideja, dokument i umetničko delo za upoznavanje vremena, čije se lice odrazilo u iskrivljenom ogledalu njihove umetnosti. Međutim izložba takođe pokazuje da pero naših satiričara još nema neposrednu preciznost, onu brzu ubistvenu snagu koja je potrebna. Naši narodi imaju izvanredno mnogo zdravog humora. Treba samo oslušnuti kako sam narod tumači savremene događaje. Iz toga se može izvući pouka, isto kao što je treba izvlačiti iz klasičnog nasleđa velikih karikaturista. Jer od plaćenih budala na dvorovima berzanskih kraljeva, od karikaturista buržoaske štampe mi se ničemu nemamo poučiti. Njihov je zadatak da izvrću istinu, da lažima izobličuju stvarnost, da bolesnom perverznošću šire omrazu protiv onog pravog, protiv progresa. Smeh koji oni izazivaju to je gadni frivolni smeh mraka, voštano cerekanje smrti.

A smeh, koji stvaraju naši karikaturisti oslanjajući se na klasičnu realističku školu, ima da bude zvonak i osvežavajući. To se umnogome još nije postiglo. Meni se čini da je skala smeha kod nas još uvek uska. Od jarosne agresivne satire protiv neprijatelja napretka, mira i socijalizma do vedrog ismejavanja naših sopstvenih slabosti, rasteže se jedan veliki luk koji obuhvata ceo život.

Smeh nije samo dobro oružje za žigosanje neprijatelja, već on unosi u stvaralački život snagu i bodrost.

Oto BIHALJI MERIN

SNAGA KARIKATURE

Reč karikatura — koja je postala od italijanske reči »caricare« što će reći svesno preterati, preuveličati ili podvući neku osobinu, — već odavno dovoljno ne označava složeni proces stvaranja karikature najrazličitijim umetničkim sredstvima i na raznim planovima života. Sama reč, uostalom, odnosi se više na njen likovno-umetnički oblik, nego na idejno-politički ili društveni sadržaj. I zato kada se u svakodnevnom životu pomene karikatura misli se na njen najprimarniji oblik, to jest na karikaturu izvesnog čoveka pojedinca sa njegovim psihološkim ili fiziološkim osobinama. I u tom obliku više ili manje nemilosrdne šale ona je smatrana veštinom pelivana da na račun objekta zabavi druge ljude. Kao takva, i pored visokih umetničkih kvaliteta koje je mogla da ima, ona nije izlazila iz uskog kruga zabave jednog određenog društvanca.

Tek kad je karikatura te svoje žrtve počela da tretira na planu društveno-političkog zbivanja, to jest, kada je od ismevanja pojedinca bez većih moralizatorskih pretenzija prešla na žigosanje ideja i događaja, izobličavajući čoveka ne više kao privatnu ličnost nego kao faktora važnog, a ponekad i sudbonosnog u javnom životu naroda, ona je postala jedna od borbenih društvenih snaga. Karikatura sada već u komplikovanijoj kompoziciji, istim lapidarnim govorom linije, pronicljivim i duhovitim konstatovanjem životnih paradoksa, prikazivala je obrnuti vid neke ideje, naličje neke stvarnosti, čime je otkrivala vešto sakrivanu pravu istinu. Tako je karikatura od zabavljanja malog broja ljudi prelazila u službu naroda.

Snaga njenog uticaja na javni život i razvoj događaja zavisila je od čistote moralnih pobuda autora, njegove umetničke sposobnosti da svoju ideju ubedljivo izrazi u slici, a pre svega od pravilnog idejno-političkog stava.

U istoriskim periodima gde je karikatura intimni i duboki izraz narodnih težnji ona je postajala jedan od najaktivnijih boraca za narodne ideale.

Bilo bi, međutim, pogrešno posmatrati karikaturu samo kao umetnost ili samo kao političku i društvenu aktivnost.

U svojim najboljim ostvarenjima u najpoznatijim primerima karikature u istoriji ona je visoko umetnički izražavala najdublju psihološku i političku društvenu stvarnost svoga naroda i svoga vremena.

To je otprilike ono što su i jugoslovenski karikaturisti na svojoj prvoj izložbi posle oslobođenja u novim srećnijim uslovima hteli da pokažu.

Pjer KRIŽANIĆ

Izložba karikatura Antonina Pelca

U Čehoslovačkoj čitaonici u Beogradu otvorena je 26 ovog meseca izložba radova češkog karikaturiste Antonina Pelca, koji je izložio pedeset osam svojih karakatura. Još jedno istaknuto ime koje pretstavlja značajan sektor čehoslovačke umetnosti, još jedan korak bliže upoznavanju i zbliženju dva bratska naroda.

U prisustvu većeg broja zvanica izložbu je otvorio Pjer Križanić, koji je osvetlio ličnost Antonina Pelca i značaj njegove umetnosti u borbi protiv fašizma. U ime čehoslovačke ambasade govorio je kulturni ataše Jirži Majsner.

Poznanstvo sa umetnikom Pelcom nama je dvostruko prijatno. On nam je, pre svega, blizak i drag kao nepomirljivi dosledni borac protiv fašizma i reakcije. Njegovo srce u raznim fazama borbe odzvanjalo je i na drugome kontinentu na potpuno isti način kao i srca svih naših ljudi boraca protiv istog zajedničkog zla. Pored toga, Pelc zaslužuje punu pažnju kao nesumljivo talentovan umetnik, koji je među prvima sve svoje sile stavio u službu naroda.

Izložba pretstavlja lepu kulturnu umetničku manifestaciju, koju ne treba propustiti.

B. Š.

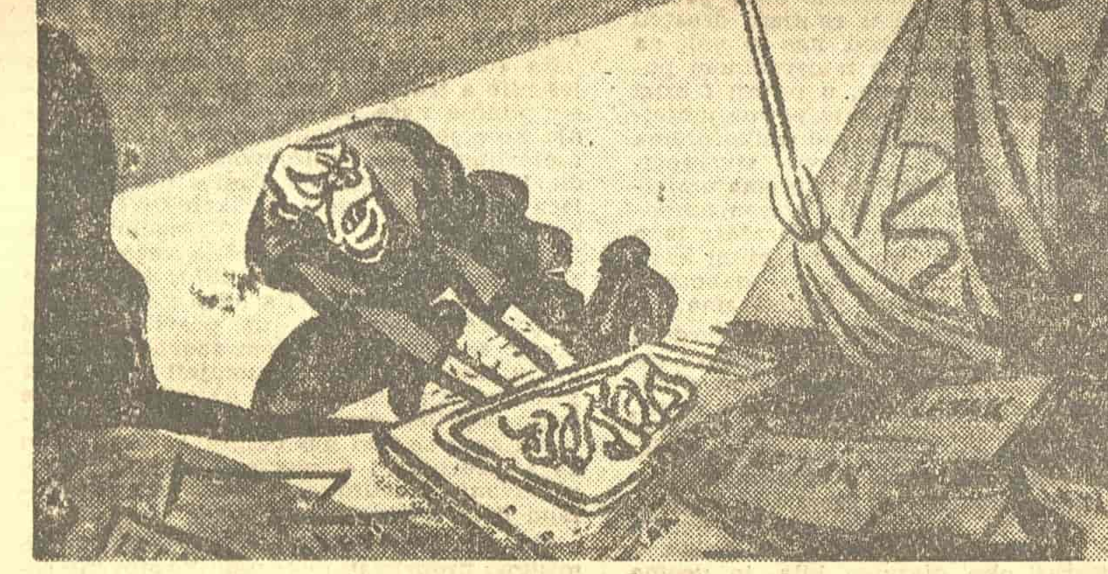

Demaskirana reakcija u Čehoslovačkoj Republici

Rudé Právo — Prag

Novi muzeji i galerije u našoj zemlji

Zamašaj rada na kulturnom uzdizanju naših naroda naročito se vidi u oblastima koje zahtevaju savlađivanje složenih zadataka.

Za formiranje i razvoj jednog muzeja neophodno je potrebno imati: veliki broj odgovarajućih muzejskih objekata, nekoliko sasvim specijalnih stručnjaka, naročito podešene prostorije i, najzad, sredinu zainteresovanu da prihvati i pomogne takav muzej. A u svemu tome mi smo bili, a i sada smo, sasvim siromašni. Uz to, na stvaranju jednog muzeja treba raditi godinama. Pa ipak, od oslobođenja do kraja 1947 u Jugoslaviji je osnovano 28 raznih muzeja i galerija. Šta to znači najbolje će se videti u poređenju s predratnim stanjem. U bivšoj Jugoslaviji značajnijih muzeja bilo je svega 73, a oni su se formirali više od sto godina (od Splitskog iz 1821 do muzeja u Sremskoj Mitrovici osnovanog 1939). To znači da smo za tri godine života u novoj državi postigli na ovom sektoru onoliko za koliko je ranije bilo potrebno najmanje 40 godina.

Od 1945 do 1947 u Jugoslaviji su osnovani sledeći muzeji i galerije:

Umetnički u Sarajevu, Dubrovniku, Karlovcu, Ljubljani i Zagrebu (galerija Benke Horvat); **istoriski i vojno-istoriski** u Sarajevu, Banjoj Luci, Ljubljani i dva u Zagrebu (Narodnooslobodilačke borbe i Muzej Srba u Hrvatskoj); **gradski** u Splitu, Koprivnici, Leskovcu, Bačkom Petrovcu i Titovom Užicu; **arheološki** u Jaši Tomiću; **privredni** u Majdan-Peku (rudarski) i Ptuju (vinarski); **zdravstveni** u Zagrebu; **pozorišni** u Zagrebu; **crkveni** u Sremskoj Mitrovici; **mešoviti** (sa odeljenjima prirodnjačkim, arheološkim, etnografskim i istorisko-umetničkim) u Subotici, Velikoj Kikindi, Sremskim Karlovcima, Vukovaru, Vinkovcima, Petrinji i Senti.

Ukupno muzeja i galerija u FNRJ, po narodnim republikama, ima: u Hrvatskoj 47; u Srbiji 28; u Sloveniji 15; u Bosni i Hercegovini 4; u Crnoj Gori 3; i u Makedoniji 4.

M. P-S.

PUTOPISNA HRONIKA

Dubrovačka metamorfoza

Oto BIHALJI MERIN

Neizmerna širina mora sa ostrvima meke maslinove boje i bela vizija grada ostavljaju neizgladiv i jedinstven utisak. Kako se samo izdiže iz mora ovaj grad s tvrđavom postavljenom na masivnim stenama, sa bedemima i kulama, pokrivenim patinom koja blešti na suncu! Ima li igde još takve harmonične usklađenosti između stena i arhitekture, mora i fantastičnog biljnog sveta? Kao kakva srednjovekovna geografska karta izgleda nam ornament koji su između stena i mora utisli blago izvijene kamenosive zidine grada. Crvenkasti krovovi od cigalja daju nežan ton opštoj slici: proleće, svežina vetra i laki šum talasa, koji, uz žubor udaraju o kamenu obalu. Na sunčanoj svetlosti prelivaju se mali talasi, koji se brzo i kao u žurbi prestižu i prevrću. Laste hitro proleću kroz zagrejani majski vazduh i iščezavaju u pukotine i otvore starih zidina. Brzinom strele njihova krila prosecaju vazdušni prostor.

Dok ravnomerno i u ritmu provlači oba vesla kroz vodu, ribar nam kaže:

— Dva vetra duvaju oko grada: jedan s desna, drugi s pučine. Teško se vozi.

I ćuti. Samo njegove svetle oči živahno gledaju unaokolo.

— Lep, stari grad — kažem ja.

Barka polako klizi u malo pristanište Kašun.

— Stari su ovi zidovi — veli ribar. — Mnogo šta mogli bi oni da pričaju, o borbama, o brodolomima, o nesreći i o nepravdi...

— A sad? — pitam ja.

Njegovo preplanulo lice postaje oštro. Uvukao je vesla i barku bez šuma priveo kamenom molu.

— Zadruga je stara reč — kaže on — ali sad dobija novi smisao. Zajednica ribara. I naši zidovi su stari, ali život između njih krenuo je novim putevima.

More obliva obalu. Strpljivo bez žurbe, neumorno. Gledajući dugo u beskraj, duša se širi i uzbuđuje.

Opet se rado okrećemo gradu, gde čeka delo čoveka: stilovi i epohe, grbovi i zgrade, zvona, slike i njihovi tvorci. Dućani, roba i cene. Vidiš istoriju onog što je bilo, što biva i što će biti sutra.

Dubrovnik ne izgleda samo iz daljine kao okamenjeni san jednog davno minulog vremena. Ta iluzija ne menja se ni kada čovek kroči u grad: kao u snoviđenju ocrtavaju se kamene ograde krasnih mermernih stepeništa, teški romanski svodovi, elegantni šiljati zavoji gotskih prozora, harmonija otmenih renesansnih bunara i preobilje ukrasa baroknih portala.

Grad ima dva prilaza: na onom na Pilama, duhovnu stražu preuzeli su franciskanski kaluđeri, nazvani »mala braća«. Na drugoj kapiji, na Pločama, tu dužnost obavljali su dominikanci koji su svakom ulivali strah kao verni i ljuti »psi Gospoda« (domini canes).

Dve velike crkve sa samostanima i umetnički zasvođenim hodnicima svedoče o negdašnjoj moći i bogatstvu božjih zastupnika na zemlji. U raskošnoj odori ovih zidova nekada su cvetale nauka i umetnost. Još i danas ovde mogu da se nađu najstarije, po predanju, apoteke u Evropi i dragocene stare arhive. Nekada su ovde živeli i mislili umovi kao Ruđer Bošković veliki astronom, matematičar i filozof.

* * *

Na tvrđavi Lovrijenac uklesane su reči: »Sloboda se ne prodaje za sve zlato ovoga sveta«.

Te reči uklesane u kamenu postale su zavet ovog grada, koji je uspevao da svojom diplomatijom, zlatom, snagom svog naroda i svojih bastiona, kroz mnoge vekove očuva svoju relativnu nezavisnost. Samo što je ta sloboda pretežno bila sloboda samo za vlastelu i velikoposednike, za krupne trgovce i bogate esnaflije. Običan narod morao je da obrađuje zemlju, da daje ljudsku snagu moreplovstvu, da se preznojava u kamenolomima, da bi se izgradili tvrdi bedemi i velelepne palate. Kule nisu uvek podizane samo protiv spoljnjeg neprijatelja. U njihovim mračnim i vlažnim lagumima čamili su često nezadovoljnici koji su se usuđivali da se pobune protiv svojih gospodara.

Vile izvan gradskih zidina i ponosne otmene palate u samom gradu govore o moći i bogatstvu dubrovačkih patricija.

Pred luksuznim, ponosnim zgradama Dubrovačke Republike, pred palatama sa skupocenim stubovima na harmonično zatvorenom trgu, na kome golubi obletaju spomenik pesnika Gundulića i na kome vreme izgleda kao da je zaspalo, nama se čini da se prenosimo u prošlost i da slušamo kako ponovo odjekuju zvuci gracioznih dubrovačkih pastorala. Zar ne izgleda da to niz zavojne barokne stepenice — koje spajaju trg sa moćnom zgradom jezuitske crkve — ponovo šušte krute brokatne odore svetovnih i crkvenih knezova? Dok na kuli sat odzvonjava, dođe vam da sklopite oči i da se upitate: Koji čas, koji dan, koji vek otkucavaju ovi zvonici od bronze, pokriveni zelenkastom patinom? Je li to svečani čas kada zaseda Veliko veće, ili je to kobno zvonjenje, kada katastrofalni zemljotres ili kuga prizivaju smrt? Otkucava li to radostan čas uspelog lukavstva nad krilatim lavom sv. Marka? Ili onaj sudbonosni, kad su Napoleonove trupe, nazvane od kaluđera »bezbožni jakobinci«, prolazile kroz kapije grada?

Napoleonov izaslanik, guverner Marmon, izdao je naređenje 19 januara 1808 da se pročita poslanica o ukidanju Dubrovačke Republike. Napoleon zna, stajalo je u njoj, »da u državi u kojoj je odavno mali broj imao svu vlast i sve privilegije, a većina samo dužnosti i obaveze, on zna da u takvoj državi ima dosta strasti da se uguše, dosta nepravdi da se isprave, dosta poniženja da se zaboravom izglade, dosta srdaca da se osvoje..«

Napoleon nije mogao da osvoji srca Dubrovčana. Još manje su to mogli austro-ugarski okupatori koji su, posle Napoleona, došli da gospodare. Tek kada je slavna Narodnooslobodilačka vojska proterala italijanske i nemačke fašiste, nastala je prava i konačna nacionalna i socijalna sloboda za dubrovački narod.

Dubrovnik nije samo muzej arhitektonskih dragocenosti. On ne živi samo od svoje prošlosti. Iza romansko-gotskih kulisa, ispod renesansnih fasada razvija se jedan nov intenzivan život. Kroz Lođiju i klasične portale put sada vodi u Sindikalno veće, Omladinski dom, u Narodnu biblioteku. Na mestu, na kome je nekad stojao grb Velikog veća, čitamo sada — Narodni odbor. Sa balkona ove zgrade, usred starih patriciskih kuća koje okružuju Stradun, slušao sam Prvog maja govore koje su trudbenicima Dubrovnika držali rukovodioci sindikata i Fronta, pretstavnici novog života, naše nove stvarnosti. Govorili su o Prazniku rada, o Planu i o rezultatima izgradnje. U gustim povorkama promicali su trudbenici grada i sela dubrovačke okoline sa zastavama, parolama i znamenjima svoje radinosti. Prolazili su nameštenici ugostiteljske službe, noseći umetnički izrađene pribore za jelo i jednu istinski pečenu ogromnu ribu. Oni su pripremili svoje gostionice i hotele da dočekaju trudbenike iz cele zemlje, koji će provesti godišnji odmor u ovom lepom gradu na moru. Defilovale su ribarske zadruge, poljoprivredne, zadruge vinogradara, odgajivača duvana, povrtara koji gaje pomorandže, masline, smokve. Lepe, stasite seljanke iz Konavlja ponosno su koračale u povorci. Prolazili su radnici privrednih i industriskih preduzeća, kao što su Dubravka, Srdž, Budućnost i Solana u Stonu. Stari grad odisao je bodrošću i životnom snagom svojih trudbenika koji izgrađuju socijalizam.

* * *

Na prilazu kapije na Pilama, prema franciskanskoj crkvi, tamo gde počinje Stradun, lepa glavna ulica grada u kojoj stoji bunar arhitekte i vajara Onofrija de la Kava, otvorena je Majska izložba dubrovačke oblasti na kojoj su prikazani plodovi rada u prvoj godini Petogodišnjeg plana.

Kad sam kroz staru kapiju ušao u zgradu izložbe, meni se činilo kao da sam prešao prag jednog novog doba. Govorili su mi da je i duh u ovom gradu starinskih crkava i palata umnogome pokriven prahom prošlosti. Ali, evo ovde, u svetlim i lepim prostorijama izložene su tvorevine novog kolektiva.

To što gledam postignuto je u oblasti štamparstva i građevinarstva, u oblasti poljoprivrede i zadrugarstva, privrede i tehnike, sve je to plod marljivosti i radnog elana, udarništva i novatorstva. Jedva je mogućno ovde ma samo i pomenuti obilje koje izložba pruža: salu koja nosi naziv »Naša knjiga«, ukusno izrađene projekte i makete koji prikazuju kapitalnu građevinsku delatnost, prostoriju koju zapahnjuje miris duvana i u kojoj se vide sve faze gajenja ove tako korisne biljke, od semena do razastrtih širokih duvanskih listova. Najlepša, rekao bih, deluje prikaz harmoničnog razvoja organizacije zadružne mreže primorske oblasti. Naročito je lep model izgradnje jednog od trinaest zadružnih domova koji će biti podignuti u Dubrovačkom kotaru u toku 1948. U jednoj je sali čarobni akvarijum živih morskih riba, rakova, morskih ježeva, morskih zvezda, sipa i sunđera. U susednoj odaji prikazano je državno gojilište »kamenica« — čitav mali park za odgajivanje ostriga.

Turizam je važna privredna grana ovog kraja. To je takođe jedan od prijatnih prizora na ovoj izložbi: divne sunčane terase modernih hotela, morska kupatila, plaže, muzeji i galerije, čak i bezbrojni motorni čamci koji spajaju pristanište grada sa ostrvima ozarenim suncem, sve je to pripremljeno za gostovanje radnog naroda iz svih krajeva naše zemlje.

* * *

Osvežuje nas laki jutarnji vetar. Izdaleka odjekuju ljudski glasovi. Mali čamci sa preplanulim gostima na letovanju nišu se na talasima. Reklo bi se da se i ne kreću s mesta tako je mala ljudska snaga prema neizmernosti pučine. Ali ovi ljudi u čamcima nikud i ne žele da stignu, već su ovamo došli da prikupe radost i snagu za novi rad. Posle odmora i razonode oni će se vratiti da se sa novoprikupljenom energijom pridruže kolektivnom naporu. A skupljena i celishodno usklađena ljudska snaga neizmerna je kao more.

Letnji vazduh kao kakav veo leži nad pučinom. Kroz izmaglicu sunčane svetlosti pomaljaju se ostrva na morskoj površini, a duž obale talasi šume, razbijaju se o sten i kamenje. Mlade akacije, sivkasto-zeleno olistale, pružaju svoje nežne korene u škrtu zemlju kamenite obale. Čudno strče snažne agave, široko lisnate i sa korom kao slonova koža; bodljikavi kaktusi i lepezaste palme nižu se duž obale.

Sunce se diže zenitu i njegovi zraci sada su jači — nema senki na pučini. Dublja je svetlost morskog plavetnila i oštrije postaju konture bedema i ovog grada koji teška srca ostavljamo.

MUZIČKI ŽIVOT

Slovenačka filharmonija

Marijan KOZINA

Odlukom vlade Narodne Republike Slovenije januara 1948 godine osnovana je Slovenačka filharmonija. Osnivanje Slovenačke filharmonije ima veliki kulturno umetnički značaj. Njime su kod nas udareni temelji jedne jedinstvene muzičke institucije novog tipa. Organizacija muzičke reprodukcije postavljena je potpuno na novu osnovu, koja odgovara našoj društvenoj strukturi i široko omogućuje da najbolja muzička dela budu pristupačna narodu.

Zanimljivo je da je Slovenačka filharmonija kao naslednik slovenačkih muzičkih ustanova koje su joj prethodile druga najstarija institucija ove vrste u svetu. Za skoro 250 godina svog postojanja Academia Philo-Harmonicorum, osnovana 8 januara 1702 godine, prošla je mnoge faze i njena istorija je veran odraz socijalnih, nacionalnih i političkih događaja u toku dva i po stoleća. Filharmoničari, članovi Academie Operosorum koja je osnovana 1693 godine u Ljubljani, priređivali su stalne koncerte, oratoriske i crkvene, a kasnije kamerne, horske i orkestarske. Njihova dvorana nalazila se na istom mestu gde je i danas. Počasni članovi Filharmonije bili su Hajdn (Haydn) i Betoven (Beethoven) koji joj je 1808 godine poslao prepis svoje »Pastoralne simfonije« i svojeručno zahvalno pismo.

Pre 90 godina, u doba slovenačkog nacionalnog preporoda, kada je slovenački narod bio izložen pojačanim germanizatorskim težnjama austronemačkih porobljivača, Filharmonija je prešla u nemačke ruke. Tada su slovenački muzičari osnovali svoju posebnu nacionalnu muzičku ustanovu »Glazbenu maticu«, koja je 80 godina usmerivala razvoj slovenačke muzičke delatnosti kako na reproduktivnom polju, tako i u oblasti originalnog muzičkog stvaralaštva. Pod Matejom Hubadom, koji je slovenačku muziku proslavio širom Evrope, i dirigentima Vaclavom Talichom i Fricom Rajnerom, Filharmonija je postigla svoj najviši uspon u godinama pre Prvog svetskog rata.

U staroj Jugoslaviji Filharmonija ne nailazi ni na kakvo razumevanje i podršku tadašnjih vlasti, oslonjena samo na požrtvovani rad svojih članova, nije mogla u punoj meri ostvariti svoje zadatke. Tada je na njenom čelu stojao jedan od najsjajnijih slovenačkih muzičkih stvaralaca Niko Štritof.

Osnivanjem Slovenačke filharmonije slovenačka muzika stupila je u novu fazu svoga razvitka. Pred Slovenačkom filharmonijom stoje veliki i časni zadaci. Prvi zadatak je da kvalitativno i kvantitativno podiže nivo muzičke reprodukcije svojih kolektiva: simfonijskog orkestra, mešovitog hora i ostalih ansambla. Drugi njen zadatak sastoji se u tome da što većem broju slušalaca u što širem obimu učini pristupačnim koncerte i druge muzičke priredbe. Poznato je da su nekada kvalitetne umetničke pripredbe praktično bile dostupne samo jednom uskom, privilegovanom sloju ljudi. Danas one moraju postati vlasništvo svakog našeg radnog čoveka, i to ne samo u Ljubljani već i u čitavoj Sloveniji. U ovom, drugom zadatku leži bitna razlika između današnje Slovenačke filharmonije i pređašnjih filharmonija u Sloveniji.

Samo se po sebi razume da je izvršenje ovih zadataka omogućeno zahvaljujući razumevanju i širokoj pomoći od strane narodne vlasti, koja je obezbedila sva potrebna materijalna sredstva, vodeći pritom brigu o pravilnom razvitku naše muzičke kulture.

Kako je organizovana Slovenačka filharmonija i kako ona ostvaruje svoj program?

Slovenačka filharmonija ima svoj simfonijski orkestar, koji danas broji 75 članova i koji će u doglednom vremenu biti znatno povećan i popunjen. Simfonijski orkestar redovno daje koncerte, a pored toga učestvuje u radio-emisijama i snimanju za film. Koncerti simfonijskog orkestra priređuju se ne samo u Ljubljani nego i u svim drugim većim mestima Slovenije, kao i u fabrikama. Za vreme letnjih meseci predviđen je niz koncerata pod vedrim nebom u krajevima gde nema velikih dvorana i gde će narod prvi put čuti simfonijsku muziku. Program tih koncerata biće prilagođen nivou publike i redovno praćen uvodnom reči koja će slušaocima tumačiti sadržaj i oblik izvedene muzike. Slično je i sa mešovitim zborom koji raspolaže sa 60 pevača i pevačica. Pevački hor je osposobljen da nastupa bilo u kompletnom sastavu, bilo kao poseban muški i ženski hor, ili u obliku vokalnih kvinteta. Taj način organizacije horskog rada omogućava priređivanja većeg broja priredbi istovremeno u raznim mestima. Inače, hor je profesionalan i radi dnevno po 3 do 4 časa. Uskoro će hor u svome repertoaru imati nekoliko stilskih programa. Istovremeno radi se i na tome da hor brojno ojača i da se osposobi za najteže zadatke, za interpretiranje dela koja se mogu izvoditi samo s dobrim i brojno jakim horom.

Pored ova dva velika izvođačka kolektiva, Slovenačkoj filharmoniji priključen je veći broj manjih ansambla i solista s kojima se mogu davati priredbe skoro u svakom mestu Slovenije. Prototip klasičnog partizanskog mitinga podignut je na viši umetnički stupanj organizacijom muzičko-literarnih večeri. To je priredba čiji program ispunjuje kolektiv od desetak umetnika (na primer, dva pevača, vokalni kvintet, recitator, konferansije). Svake nedelje priređuje se po nekoliko, redovno veoma dobro posećivanih koncerata i u krajevima gde inače ne bi bio mogućan nastup velikog muzičkog kolektiva.

Sav taj obimni koncertni program tehnički planira i izvodi Koncertna agentura koja posluje kao deo Slovenačke filharmonije. Za 1948 godinu planirano je 350 koncerata koji će se održati kako u Ljubljani tako i u svim krajevima Slovenije. Taj plan biće ne samo ostvaren, već po svoj prilici premašen.

U domen rada Slovenačke filharmonije spada i notografija. Planom je predviđeno redovno izdavanje simfonijskih dela, partitura i orkestarskog materijala: prva dela već se nalaze u štampi. Isto tako predviđena je publikacija dela koja spadaju u laku, zabavnu muziku, kao i izdavanje periodičnog slovenačkog muzičkog časopisa.

Simfonijska muzika, koja je dosad bila pastorče, nije se kod nas mogla razviti u onoj meri koja odgovara mogućnostima i kvalitetu našeg muzičkog stvaralaštva, jer kompozitori nisu imali ni dovoljno novčanih sredstava da dođu do partitura i orkestarskog materijala, niti su nalazili mogućnosti da plasiraju svoja dela, sem na jednom koncertu u Ljubljani. Treba takođe podvući da kompozitori nisu bili dovoljno nagrađivani s obzirom da stvaranje simfonijskih dela pretpostavlja naporan i dugotrajan stvaralački rad. To stanje je sada iz korena izmenjeno — kvalitetni radovi biće štampani i time će se proširiti mogućnost njihovog izvođenja.

Takođe, ne mali značaj ima publikovanje takozvane lake, zabavne muzike. Naši mali orkestarski ansambli dosada su skoro isključivo bili upućeni na inostranu produkciju, iako u domaćoj muzičkoj literaturi imamo dovoljno takvih lakih, svakom pristupačnih kompozicija, koje bi mogle da ispune veliki deo programa raznih sindikalnih, zabavnih, salonskih orkestara.

Muzički časopis treća je redovna publikacija koju će izdavati Slovenačka filharmonija u najtešnjoj saradnji sa Društvom kompozitora Slovenije, sa reproduktivnim umetnicima i sa Folklornim institutom. Muzički časopis treba da izlazi četiri puta godišnje sa muzičkim prilogom i redovnim rubrikama.

Slovenačka filharmonija, dalje, namerava da organizuje centralni muzički arhiv, u kome će se čuvati slovenačke kompozicije kao i one koje se još uvek nalaze po raznim fijokama i koje dosad nisu mogle da budu izvođene. Zadatak arhiva je u tome da sve te kompozicije budu dostupne izvođenju. Tako će arhiv postati neka vrsta ustanove koja će reproduktivnim umetnicima i muzičkim kolektivima iz unutrašnjosti pozajmljivati note i partiture, davati im savete prilikom sastavljanja programa i brinuti se za što češće izvođenje.

Time bi ukratko bila skicirana organizacija Slovenačke filharmonije i naznačeni njeni zadaci. Za izvršenje tih zadataka postoje svi preduslovi: obezbeđena je najpunija podrška i sva potrebna pomoć narodnih vlasti, i ostvarena je najuža saradnja sa svima udruženjima i institucijama koje deluju paralelno sa Slovenačkom filharmonijom, kao što su Društvo kompozitora Slovenije, Udruženje reproduktivnih umetnika, Narodna prosveta, radio-stanica, Državno izdavačko preduzeće Slovenije itd.

Uporedo s dekretom o osnivanju postavljeno je i umetničko rukovodstvo Slovenačke filharmonije. Upravnik je kompozitor Marijan Kozina, dirigenti filharmonijskog orkestra su Jakov Čipči i Samo Hubad, a dirigenti hora Rado Simoniti i dr Valens Vodušek.

KROZ ČASOPISE I LISTOVE

Novi omladinski časopis „Izvor"

Na svome nedavnom savetovanju, održanom u Zagrebu, mladi književnici i književni početnici Hrvatske doneli su, pored ostalog, i odluku o pokretanju svog književnog časopisa. Znatan broj među njima sarađivao je i do sada u časopisima i listovima, u »Mladosti« i »Republici«, zatim u omladinskim listovima »Omladinski borac«, »Studentski list« i »Srednjoškolac«. Pokretanjem časopisa »Izvor«, čiji je prvi dvobroj ovih dana izišao u Zagrebu, stvorena je šira književna platforma hrvatske omladine, sa koje će moći još potpunije da se izrazi ona živa aktivnost i ljubav za književnost koja postoji kod velikog broja mladih početnika i koja se tako vidno ispoljila na njihovom prvom savetovanju u Zagrebu. »Izvor« je naš četvrti omladinski književni časopis, pokrenut do sada (pored centralnog omladinskog časopisa »Mladost«, slovenačke »Mladinske revije« i sarajevske »Zore«).

Časopis »Izvor« okupio je u prvom dvobroju znatan broj saradnika. Nekoliko darovitih mladih pesnika, koji su u ovom broju objavili svoje stihove, još uvek su u traženju svog, individualnog izraza; ponekad su preterano smeli u težnji za slikovitošću, ponekad skučeni u izrazu i kratkog daha. Ostaci formalizma ogledaju se mestimično u pesmi Ante Zemljara, na primer, u iskidanosti rečenice i misli, u nasilno traženoj sažetosti stihova (koji su najčešće bez rime), u bizarnosti metafore. U proznim sastavima ima dosta zrelosti u idejno-tematskoj obradi motiva iz naše nove stvarnosti, i pored vidljive neveštine u umetničkoj transpoziciji događaja.

Feljton časopisa »Izvor« živ je i raznovrstan. U prvom broju još nema temeljnije i zrelije obrađenih prikaza i recenzija; utisak je da su mnogi prikazi pisani nebrižljivo, naročito u pogledu jezika i stila. Zapaža se, međutim, da saradnici »Izvora« već od prvog broja budno i sa dosta književnog znanja i kritičarskog dara prate književne i društvene pojave i na njih pravilno reaguju.

DVOBROJ »KNJIŽEVNOSTI« ZA MAJ I JUNI

Novi dvobroj časopisa »Književnost« znatno je življi i raznovrsniji od poslednjih nekoliko brojeva. Beletristički deo ističe se naročito brojnošću i relativno visokim kvalitetom priloga, dok u rubrici prikaza i beležaka još uvek nema dovoljno saradnje.

U svome članku »Povodom otvaranja Jugoslovenskog dramskog pozorišta« Milan Dedinac dao je suviše opširan uvod, ne zadržavajući se dovoljno na pozorišnoj problematici; članak o ovoj temi trebalo bi svakako da bude vezan za pozorišnu rubriku. Studija Velibora Gligorića o Jaši Ignjatoviću pretstavlja vredan i koristan prilog proučavanju naših klasika, značajan tim više što se u našim časopisima kritika još uvek retko i sporadično bavi pitanjima našeg kulturnog i književnog nasleđa. Publicistički živo i emocivno napisan je članak Ota Bihaljia o Egonu Ervinu Kišu.

U ovom broju »Književnosti« naročito je obimno zastupljena pripovedačka proza (pet pripovedaka, različitih po tematici). Među pesničkim prilozima ističe se duža poema hrvatskog pesnika Vladimira Popovića »Brigada i zavičaj«, sa stihovima neujednačenog daha, ponegde usiljenim i mutnim, ali brižljivo obrađenim u pogledu forme, ispunjenim jakim lirskim intenzitetom i misaonim sadržajem.

Z. M.

»NOVI SVET«

Najnoviji, četvrti ovogodišnji broj slovenačkog časopisa »Novi svet« pokazuje značajan napredak prema dosadašnjim brojevima. To se naročito oseća u širini problematike koju zahvata i većem broju kritika.

O stogodišnjici Komunističkog manifesta obljavljen je članak I. Regenta. Među književnim prilozima ističe se odlomak »Teška nedelja« iz neobjavljenog romana Cirila Kosmača. Težak život, patnje i borbeni optimizam do nedavno porobljenog primorskog seljaka izraženi su u ovom odlomku sa stvaralačkom snagom i sa mnogo plastičnosti.

Da obeleži posetu književnika Srbije Sloveniji »Novi svet« objavio je u prevodu P. Golije nekoliko pesama Desanke Maksimović, Radovana Zogovića i Čedomira Minderovića.

Nastavak studije F. Kalana »Kontura istorije slovenačkog pozorišta« posvećen je A. T. Linhartu, pioniru slovenačke pozorišne umetnosti, čije su drame »Županova Micka« (prikazana prvi put 1789) i »Matiček se ženi« (prikazana prvi put 1848) bile od prelomnog značaja za slovenačku pozorišnu literaturu i održale se na slovenačkoj pozornici do današnjeg dana. Izražavajući napredne ideje, Linhart je u svojim delima istakao zahtev o stvaranju nacionalnog pozorišta: da bude tribina slobodoljubive misli, da služi narodu u borbi protiv ugnjetača.

Književna dela nagrađena Prešernovom nagradom za 1948 (Slodnjak »Pogine naj pes«, Levstik-Kreft »Tugomer« i K. Grabeljšek »Za svobodo in kruh«) prikazao je u rubrici kritike J. Kastelic. U članku o »Prešernovoj knjižnici« autor (tg)) ocjenjuje veliku i odgovornu ulogu ove popularne masovne naklade i iznosi nedostatke u njenom radu.

O pariskom muzičkom životu objavljena su zanimljiva pisma slovenačkog kompozitora L. M. Škerjanca. Šteta je što ta pisma nisu pisana popularnije.

ŽIVOT UDRUŽENJA KNJIŽEVNIKA

O nekim iskustvima sa književnih večeri

Naša napredna književnost, zahvaljujući snazi i borbenosti radničke klase i progresivnim tendencijama širokih narodnih slojeva, rašćistila je uglavnom još prije narodno-oslobodilačke borbe teoretski i praktički osnovna pitanja i našla svoj put. Na taj način, izražavajući progresivna stremljenja narodnih masa, postala je već tada važan faktor u naprednom pokretu svoje zemlje. Tako je mogla i onako fragmentarna, pisana, takoreći, na koljenima između dviju akcija, odigrati značajnu ulogu za vrijeme same oružane borbe. S kulturnom revolucijom, koja se u našoj zemlji upravo odvija, uloga književnosti postaje još veća i značajnija, ona raste do ranije nezamislivih razmjera, do kojih može rasti jedino u socijalističkom društvu i u zemljama narodne demokracije koje kreću u socijalizam.

Novi odnos širokih narodnih masa prema umjetnosti od koje su u ranijem društvu bili nasilno izolovane, kod nas se vidi na svakom koraku, jednako u ogromnom porastu tiraža naših izdanja, u pažnji i brizi koju narodna vlast pokazuje prema umjetnosti, kao i u stavu našeg trudbenika prema umjetničkim djelima i njihovim stvaraocima. Ali nigdje taj novi odnos prema umjetnosti, u konkretnom slučaju prema narodnoj književnosti ne dolazi do izražaja tako očigledno i direktno kao kod brojnih književnih večeri koje se gotovo danomice održavaju po svim našim republikama.

Sva naša dosadašnja iskustva potvrđuju ne samo široki i istinski interes, nego i sasvim novi stav i prema književnim djelima i prema književnicima. Dvorane, teatri, kino-sale, domovi kulture u kojima su književnici čitali svoje radove bile su redovito dupkom pune, ne samo u takvim kulturnim centrima kao što su Beograd i Zagreb, nego i u malim gradovima kao što su, na primjer, Šibenik ili Križevci, ili Labin u Istri. Borba oko ulaznica bila je veoma česta, gotovo redovita. Ponovni pozivi iz mjesta u kojima je održana jedna ili više književnih večeri, kao i iz manjih mjesta gdje naši književnici još nisu stigli, množe se iz dana u dan. No ni to nije sve. A možda nije ni bitno. Pažnja i razumijevanje naše nove publike za književna djela i same autore, pravilno reagiranje na uspjelija odnosno manje uspjela ostvarenja, govore još rečitije o tom novom odnosu. Ali iz dosadašnjih iskustava znamo i to da su neki naši književnici, zamišljajući valjda književne večeri po predratnom viznerlivadićevskom, penklubovskom uzoru, potcjenjivali njihov značaj i odnosili se skeptički prema toj vrsti aktivnosti, te su izbjegavali nastupe ili dolazili potpuno ne pripremljeni. Nastajale su improvizacije, nisu birane najbolje i najpogodnije stvari koje su se u danom momentu mogle čitati, samo čitanje je nerijetko bilo loše, a programi uslijed nedostatka zajedničke redakcije jednostrani ili nepovezani. Bilo je čak i takvih slučajeva da se nije vodilo računa ni o vremenu trajanja, pa su se u žadnji čas i nasumice, s brda s dola, umetale nove stvari (književno veče hrvatskih književnika u Splitu) ili skraćivale za vrijeme samog čitanja (Opatija). Ukratko, pokazalo se da naša nova publika u svakom pogledu zaslužuje mnogo veću pažnju i da književne večeri moraju biti na mnogo višem nivou, ako treba u potpunosti da izvrše svoju ulogu.

Na stranu u ovaj čas pitanje onog što još nije a treba da bude napisano, na stranu pitanje naše borbe za kvalitet stvaranja koja je upravo pred nama i uopće pitanje duga naše književnosti prema narodu. Uza sav znatno povećani kriterij slušalaca koji znaju pravilno kritikovati (kao na primjer u Splitu, ili u Varaždinu, gdje je publika pravilno uporedila veče hrvatskih i srpskih književnika, itd.), dosadašnje iskustvo pokazuje da i s ovim s čim danas raspolažemo možemo, uz pravilan odnos prema tom važnom našem zadatku, postići veliki uspjeh i tako pridonijeti još većem približavanju književnosti narodu. A to nije samo doprinos književnika kulturnoj revoluciji koja se kod nas odigrava, nego je to za književnika i dragocjeno iskustvo, provjeravanje vlastitih ostvarenja u neposrednom dodiru s narodom.

Što, dakle, treba da se učini? Naravno ne mislimo propisivati neke neprikosnovene recepte, ali ima konstatacija na koje nas upozorava dosadašnje iskustvo. Te su konstatacije jednostavne, ali kako dosad nisu iz njih izvučeni praktični zaključci treba da se kažu, da bi se o njima diskutiralo ukoliko je to potrebno, a svakako da bi se uzeli u obzir u praktičnom radu.

Budući da se književnici (osobito oni koji najčešće dobijaju pozive) ne mogu odazvati svima koji ih zovu, potrebno je, a to su neka udruženja činila i dosad, sastavljati plan za dalji vremenski period.

Program ni jedne književne večeri ne bi smio biti sastavljen bez redakcije, odnosno redaktora. Da li će redakciju sačinjavati čitava grupa ili pojedinci iz nje (a i grupe treba sastavljati smišljeno, što se rijetko događa), zavisi od konkretnih prilika, ali je neophodno da se program sastavi promišljeno po određenom sistemu i sa određenog stanovišta. Pri tome je najosnovnije — naravno uz problem usmjerenosti pojedinog djela i cjeline — da se izbjegne jednoličnost motiva, tematike ili obrade, ali i necjelovitost i rasparčanost. Književno veče treba da bude jedna cjelina, da se odvija po određenoj liniji. Nisu, dakako, nevažna ni takva tehnička pitanja kao što je pitanje trajanja, reda nastupa pisaca, tempa (može se na primjer konstatirati da se sve naše književne večeri odvijaju prebrzo, još nisu slušaoci uspjeli ni predahnuti a već nastupa novi sa sasvim različitim motivom, doživljajem) itd.

Isto tako kao što se osjećao nedostatak uvodne riječi kod mnogih književnih večeri hrvatskih književnika, tako se prilikom nastupa srpskih književnika u Hrvatskoj pokazala njena opravdanost i svrsishodnost. Mislim da nije potrebno obrazlagati tu tvrdnju, pa zato samo upozoravamo. A sam pisac treba uvijek, kadgod je to potrebno, da daje objašnjenja prije čitanja ili čak za vrijeme čitanja. Poseban je problem samo čitanje. Pokazalo se da su mnogi naši književnici loši čitači. Ali isto se tako pokazalo da je loše čitanje prilično ozbiljna smetnja uspjehu književne večeri, a što je naročito važno, da je čitanje vještina (ovdje još ne možemo govoriti o umjetnosti) koja se s dovoljnom mjerom dobre volje dade i može postići. Ima pisaca koji su u ove tri godine išli toliko naprijed u tome pogledu da bi ih bilo teško i prepoznati. Pisci o tome svakako treba da vode više računa nego dosad.

Kao što vidimo, radi se (izuzev možda čitanja) o stvarima koje su relativno lako rješive, a ipak do danas nisu riješene, iako su književne večeri i ovakve kakve jesu već postale značajan faktor u našem kulturnom životu. Nema sumnje da će one to biti u daljem razvoju još više. I baš zato ne treba da ostanu ovakve kakve jesu, nego da se stalno dižu na viši nivo po sadržaju i po formi.

M. Franičević

Konferencija mladih književnika i pisaca — početnika Slovenije

Od 22 do 24 maja održana je u Ljubljani prva konferencija mladih književnika i pisaca-početnika. Konferenciju su organizovali Društvo slovenačkih književnika i Glavni odbor Narodne omladine Slovenije. Na ovom sastanku uzelo je učešća oko 150 omladinaca, članova literarnih kružoka na univerzitetu, po srednjim školama i radničko seljačkim prosvetnim društvima, kao i mladi književnici koji već sarađuju u književnim časopisima.

U ime Saveza književnika konferenciju je pozdravio književnik Mile Klopčić, koji je između ostalog, rekao:

»Uprava Saveza književnika Jugoslavije raspravlja na svakoj svojoj sednici o pitanju mladih, o brizi za pravilan razvitak mladih talenata. Naročito poslijednji plenarni sastanak bio je pretežno posvećen diskusiji o pružanju pomoći mladima. Jedan od rezultata napora Saveza jeste i ova konferencija, posle koje će se održati svesavezni sastanak mladih pisaca iz cele zemlje.

Ni o jednoj mladoj generaciji do sada nije se vodila tolika briga, nijednoj generaciji nisu vrata bila tako široko otvorena ka obrazovanju i napretku na svim poljima kao vašoj, nijedna omladina nije živela u tako značajnom vremenu kada se u punoj meri menja lice sveta. Imati takve mogućnosti i živeti u takvom vremenu velika je sreća. Ali takvo vreme traži naravno i napore, rad i mnogo odgovornosti, pa radio čovek na bilo kojem poslu, u fabrici ili za stolom, s čekićem ili s perom u ruci. A pošto književnici i ljudi od pera utiču masovno, to je njihova odgovornost pred društvom i pred samim sobom još veća. Svesni toga, učestvujte u konferenciji kojoj, u ime Saveza književnika Jugoslavije, želim najveći uspeh.«

U radnom delu konferencije održao je referat Ivan Bratko. Govoreći o problemima književnosti mladih osvetlio je on najvažnije zadatke koje društvo stavlja pred književnike našeg vremena, u zemlji u kojoj, posle pobedonosnog završetka narodnooslobodilačke borbe, vodimo bitku za izgradnju socijalizma. Književno delo treba da odražava život naroda, da prikazuje novog čoveka, koji se do juče borio protiv neprijatelja a danas gradi novu državu. Potrebno je ovladati marksističko-lenjinističkom teorijom i pomoću nje objasniti društvene događaje. O čemu treba da pišu mladi ljudi koji su bili u prvim redovima u borbu za novu Jugoslaviju i sad su prvi u izgradnji države? Pre svega o svom radu i o preobražaju koji donosi vreme. U narodu se javlja mnogo talenata, o njima treba se starati u organizacionom pogledu. Omladinska organizacija mora im pružiti pomoć, kao što će im pružiti pomoć i stariji književnici preko svoje organizacije bilo lično, bilo svojim delima, koje treba proučavati, kao što treba proučavati i dela svetskih naprednih pisaca, naročito sovjetskih.

Posle referata Ivana Bratka razvila se živa diskusija u kojoj su uzeli učešća pretstavnici iz svih krajeva Slovenije. Diskusija je pružila sliku rada literarnih kružoka po raznim gimnazijama, u raznim omladinskim i kulturnim organizacijama, organizacione teškoće i napore.

Sledećeg dana održao je referat o »Mladinskoj reviji« pretsednik Društva slovenačkih književnika Miško Kranjec, koji se kritički osvrnuo na sve dosadašnje brojeve toga omladinskog časopisa, naveo njegove nedostatke i uspehe, i dao osnovne smjernice. Među nedostacima napomenuo je uskost u pogledu privlačenja saradnika iz redova mladih.

Koliko je tačna bila primedba književnika Kranjca, pokazalo se najbolje na sastanku na kojem su mladi književnici čitali svoje radove. Mnogi radovi mladih književnika koji do sada nisu objavili svoja dela u časopisu bili su daleko bolji od velikog broja sastava koje je »Mladinska revija« do sada publikovala.

U toku konferencije učesnici su se podelili u male kružoke, u kojima su početnici čitali svoje radove, a stariji književnici ocenjivali svaki rad i neposredno im davali savete. U kružocima su odabrana po dva tri najbolja učesnika, ukupno 32, koji su zatim, pred čitavim sastankom, čitali svoje pesme i novele.

Sa konferencije upućeni su pozdravni telegrami našim rukovodiocima i društvenim organizacijama. Književnik Oton Zupančić, koji zbog bolesti nije mogao učestvovati u radu konferencije, uputio je mladim piscima pozdravno pismo.

Pozdravno pismo Otona Zupančića glasi:

Dragi mladi drugovi!

Srdačno pozdravljam vaš sastanak i živo žalim što ne mogu biti među vama; reč izaziva reč i sigurno bih vam i ja poneku rekao. A ovako — šta bih vam uputio pored pozdrava?

Da ste svesni značaja književnog rada svedoči već vaš sastanak koji će, znam, uroditi dobrim plodom. Mnogo glava — mnogo misli, mnogo srca, mnogo osećanja. Da, pisac mora, naročito u naše doba, mnogo da zamišlja, mnogo da seća; mora u sebi toliko stvari da raščisti kako bi mu na kraju najzamršenije misaone niti postale jasne i prisne, da ih predaje drugima, da odvija klupče. Umetnost ne trpi ničeg veštačkog, reči nije potreban nakit: drži se stvarnosti i tvoje maštanje biće prirodno, tvoj izraz jednostavan, čist i jasan. Budi svestan da si svoj duh obogatio iz obilne riznice ljudskog znanja i da sve što stvaraš, vraćaš narodu, koji upravlja i čuva tekovine duha svojih sinova i kćeri iz veka u vek. Pored toga, budi radostan što si se rodio u državi koja tvojim istinskim naporima pomaže, pruža ti čvrstu idejnu podlogu i sve uslove za pravi zdravi razvitak tvojih sposobnosti.

Sad vidim da vam je trebalo govoriti o Horaciju i Puškinu i o tome kako pisci sebi podižu spomenike, ali to ćete vi u ove dane najverovatnije u ovome ili onom obliku već čuti. Još jednom vam želi svu sreću na putu u oblasti duha

OTON ŽUPANČIC

Konferenciji su prisustvovali mnogi članovi i kandidati Društva književnika Slovenije, pretstavnici Ministarstva prosvete, pretstavnici sreskih odbora Narodne omladine, pretstavnici Akademije likovne umetnosti, Akademije plesne umetnosti, kao i pretstavnici štampe.

O konferenciji će izići specijalna brošura sa svima referatima i diskusijom, kao i odabrani tekstovi mladih pisaca koji su na javnoj priredbi čitali svoje radove.

Jedan slikarski rad Radoja Domanovića

Samo najužem krugu poznato je da se Radoje Domanović, veliki srpski satiričar, bavio crtanjem i da je pokušavao da slika i bojom.

Po svršenoj maturi Domanović je želeo da studira slikarstvo, ali njegov otac Miloš, stari učitelj, nije dopustio da mu sin bude »mazalo«. Ipak i pored očevog negodovanja Domanović je stalno crtao, olovkom i tušem. Skicirao je prijatelje i poznanike, a najradije je radio skice junaka iz narodnih pesama: Kraljevića Marka, Miloša Obilića, Ljuticu Bogdana, Srdu Zlopogledu i druge.

Njegov roman »Iz škole u život«, neobjavljen, čiji je rukopis izgubljen za vreme prošlog rata, bio je ilustrovan sa oko dvadeset crteža koje je sam Domanović izradio.

Roman, ukoliko je poznato, bio je ustvari duhovita satira na život profesora u palanci. U svom delu Domanović je prikazao gimnazijsku kancelariju u Pirotu i život profesora, od kojih su neki i danas živi. Kako je roman iznosio negativne strane društva i aludirao na ondašnji režim, nije mogao da bude objavljen.

Porodica Radoja Domanovića seća se čitavog niza njegovih pejzaža iz rodnog mjesta (»Bunar u Jarušicama«, »Crkva u Jarušicama« »Kuća u Jarušicama«) koji su svi bili rađeni olovkom.

Na žalost, njegovi mnogobrojni crteži i skice, koji su se nalazili u porodici, propali su za vreme prošlog rata, a zajedno s njima i rukopis neobjavljenog romana. Samo je sačuvana jedna slika, portre žene u profilu (veliki 23 × 30) rađen masnom bojom na platnu. Na ovoj slici, dole u dnu, celom širinom, nalazi se krupnim slovima ispisan potpis: Rad. Domanović. I to je danas jedini dokumenat o slikarskom talentu Radoja Domanovića.

Ovaj portre, iako nosi elemente diletantizma, odaje prefinjen ukus za tonsko rešavanje u slikarstvu. Slikan je, izgleda, po sećanju, bez modela, i otuda možda nedovoljna čvrstina u crtežu i formi, ma da je široko shvaćen. Tehnički, boja pokriva platno mrljama katkad nedovoljno povezanim, slično tehnici slikanja kod slikara Stevana Aleksića. Ali u celini platno je rešeno tonski vrlo harmonično. Izvesnom mekoćom i širokim zahvatom ono prijatno deluje na gledaoca.

Izgleda da je Radoje Domanović počeo da slika dok je još bio na studijama, na univerzitetu, do odlaska u Minhen 1903 godine. Posle Minhena, po svemu sudeći nije se više bavio slikanjem.

Domanović se mnogo družio sa Čika-Savom Marinkovićem iz Šapca, starim i doživotnim opozicionarom i buntovnikom, sudijom i advokatom, kome je glavno zanimanje bilo slikarstvo, naročito u doba kada je bio izbačen iz državne službe zbog svojih članaka pisanih u »Samoupravi« protiv Obrenovićevaca. Domanović je verovatno pored Save Marinkovića i počeo da slika.

Slikar Bora Stefanović, koji je bio Domanovićev nerazdvojni prijatelj, priča da je Domanović u Minhenu vrlo rado i često posećivao galerije i muzeje, da je mnogo crtao i da je imao vrlo razvijeno osećanje za dobru sliku i valer boja. Umeo je — kaže Bora Stefanović — tačno da zapazi šta je dobro a šta loše na slici i da donese objektivan sud. To isto tvrdi i slikar Dragomir Glišić, dodajući da je Domanović naročito voleo slike i portrete rađene realistički.

Portre »Žene u profilu«, koji objavljujemo pokazuje da je Domanović imao utančano osećanje za sliku i prilične rade. On nije mnogo slikao, nije imao rutine. Ali osećanje za boju

»Portre žene u profilu«

ovde je primarno, a čisto slikarski efekat preovlađuje nad diletantizmom.

Zora Simić Milovanović

Gostovanje Kulturno-umetničkog kolektiva Okružnog sindikalnog veća iz Sofije u Beogradu

Članovi umetničkog kolektiva Okružnog sindikalnog veća Sofije priredili su u Beogradu 29 maja svoj prvi koncert narodnih pesama i igara u našoj zemlji. Najbolji kolektiv bugarskih trudbenika, u svakoj tački programa, pokazao je ozbiljne rezultate, unoseći u interpretaciju pesama i igara oduševljenje i ljubav. Pretstavnici naših sindikalnih foruma, predajući poklone bugarskim trudbenicima, izrazili su radost radničke klase Jugoslavije što može u svojoj sredini da pozdravi drugove, koji u Bugarskoj vode veliku bitku za socijalizam.

Gostovanje radničkog umetničkog kolektiva Bugarske u našoj zemlji pomoći će upoznavanju kulturnih napora i dostignuća radničke klase Bugarske, a naš »Abrašević«, koji će uskoro vratiti posetu bratskoj Rupublici, pokazaće bugarskoj publici naše napore na istom polju.

Prvi koncert bugarskih trudbenika u Beogradu pretvorio se u oduševljene manifestacije bratstva naših naroda.

GOSTOVANJE BEOGRADSKE DRAME U SKOPLJU

Članovi drame beogradskog Narodnog pozorišta gostovali su od 25 do 29 maja u Skoplju, gde su prikazali komediju »Šuma« od Ostrovskog. Prva pretstava priređena je u čast delegata Kongresa Narodnog fronta Makedonije i Kongresa Saveza boraca, koji su tih dana održavani u Skoplju. Članovi Beogradskog pozorišta posetili su i Zavod »Maršal Tito« u Gorče Petrovu, kao i fabriku duvana u Skoplju, gde su dali posebne priredbe za radnike. Komedija »Šuma« prikazana je i za borce Jugoslovenske armije.

Prilikom svog gostovanja beogradski umetnici posetili su grob Goce Delčeva, gde su položili venac, kao i grob poznatog skopskog glumca Pere Jovanovića, koga su Nemci na dan svoga povlačenja mučki ubili.

UREDNICI:
Jovan Popović i Milan Dedinac

PRETPLATA NA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara.
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Broj čekovnog računa 1-9060049
Poštanski fah 617.

Odgovorni urednik: Jovan Popović, Beograd, Francuska, broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.